

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

**Povědomí rodičů o problematice rizikového chování
dětí na sociálních sítích**

Bakalářská práce

Autor: Lucie Petrová
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
Oponent práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Lucie Petrová
Studium:	P17P0370
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce:	Povědomí rodičů o problematice rizikového chování dětí na sociálních sítích
Název bakalářské práce AJ:	Parent Awareness Related to Dangerous Behaviour of Children on Social Networks

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá povědomím rodičů o problematice rizikového chování dětí na sociálních sítích. Práce objasňuje klíčové pojmy, které jsou stěžejní pro zkoumanou a popisovanou problematiku. Jedná se o témata: rodina, dítě, rizikové chování a sociální sítě. V první části se zabývá problematikou současné rodiny a vývojovými specifiky dítěte na základní škole. Dále se zaměřuje na rizikové chování u dětí, možné faktory, které ho mohou zapříčinit a v návaznosti na to objasňuje sociální sítě, kde se zabývá jejich možnými riziky. Také poukazuje na prevenci prováděnou rodiči, kterou lze předejít rizikovému chování dětí na sociálních sítích. Empirická část je rozdělena na dvě části. První mapuje vědomosti rodičů o rizikovém chování na sociálních sítích pomocí testu. Druhá část pomocí rozhovorů s rodiči zjišťuje zkušenosti jejich dětí s riziky sociálních sítí. Cílem výzkumné části je zmapovat povědomí rodičů dětí na základní škole o rizicích sociálních sítí, a zkušenostmi s rizikovým chováním jejich dětí.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozšířené a aktualizované vyd.* Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality.* 1. vyd. Praha: Triton, 2012. 217 s. ISBN 978-80-7387-545-9.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Životní styl současné české rodiny: k otázkám sociální pedagogiky.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu.* Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří.* Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce doc. PhDr. Václava Bělíka, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 22. 4. 2020

Lucie Petrová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Václavu Bělíkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a vstřícný přístup při tvorbě této kvalifikační práce.

Anotace

PETROVÁ, Lucie. *Povědomí rodičů o problematice rizikového chování dětí na sociálních sítích*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 78 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá povědomím rodičů o rizikovém chování dětí na sociálních sítích. Teoretická část se nejprve zabývá rodinou, jako klíčovým faktorem pro vývoj dítěte a vývojovými specifiky dítěte na základní škole. Dále vymezuje rizikové chování, jeho konkrétní formy a příčiny vzniku. Následující kapitola se zaměřuje na sociální sítě, jejich rizika, příčiny vzniku a prevenci rizikového chování na sociálních sítích. Empirická část je rozdělena na dvě výzkumná šetření. Nejprve se pomocí didaktického testu mapují vědomosti rodičů o rizikovém chování na sociálních sítích, se zaměřením na znalosti a rozpoznání jednotlivých rizik, se kterými se děti mohou setkat na sociálních sítích. Dalším výzkumným šetřením jsou rozhovory, které mapují zkušenosti rodičů s rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích, prevenci a případné řešení nastalých situací.

Klíčová slova: rizikové chování, sociální sítě, rodič, dítě, prevence

Annotation

PETROVÁ, Lucie. *Parent Awareness Related to Dangerous Behaviour of Children on Social Networks*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 78 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis deals with the awareness of parents in relation to dangerous behaviour of their children on social networks. The theoretical part analyses the subject of a family as a key factor for child development and developmental characteristics of children undergoing primary and secondary education approximately up until the age of 15. High-risk behaviour is extensively discussed, including its particular forms and root causes. Social networks, their dangers, respective root causes and preventative measures close the theoretical section of the study. The second part of this thesis presents an empirical research which is based on two research studies. Firstly, a didactic test mapping parent knowledge in relation to dangerous behaviour on social network focuses on awareness and recognition of individual issues which children may be exposed to on social networks. And secondly, interviews are presented, mapping parent experience with high-risk behaviour of their children on social networks, its prevention, and possibly also ways to deal with such situations when they happen.

Keywords: risk behaviour, social networks, parent, child, prevention

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK) a rektorským výnosem č. 9/2020 (Přechodná změna způsobu odevzdání bakalářských a diplomových prací).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	10
1 Rodina jako klíčový faktor vývoje dítěte	12
1.1 Funkce rodiny a jejich změny	13
1.2 Rodina, volný čas a média	15
1.3 Rizikové faktory ohrožující rodinu a vývoj dítěte	17
2 Vývojová specifika dítěte na základní škole	19
2.1 Vývojová specifika dítěte v mladším školním věku	20
2.2 Vývojová specifika dítěte ve středním školním věku	21
2.3 Vývojová specifika dítěte ve starším školním věku.....	23
2.4 Média a jejich vliv na vývoj dítěte.....	26
3 Vymezení rizikového chování	28
3.1 Druhy rizikového chování.....	29
3.2 Příčiny vzniku rizikového chování.....	30
3.3 Prevence rizikového chování	32
4 Sociální sítě jako novodobý fenomén.....	34
4.1 Pozitiva a negativa sociálních sítí	37
4.2 Rizika sociálních sítí	38
4.3 Příčiny vzniku rizikového chování na sociálních sítích.....	43
4.4 Prevence rizikového chování na sociálních sítích.....	44
5 Povědomí rodičů o rizicích na sociálních sítích	47
5.1 Cíle výzkumného šetření.....	47
5.2 Výzkumné metody	48
5.3 Procedura a výzkumný soubor	49
5.4 Výsledky didaktického testu	50
5.5 Výsledky rozhovorů	56
5.6 Shrnutí výzkumných šetření.....	61

5.7 Závěr výzkumných šetření a doporučení pro praxi.....	64
Závěr	66
Použitá literatura	68
Použité internetové zdroje	71
Příloha.....	74

Úvod

Jako téma bakalářské práce jsem si vybrala rizika sociálních sítí kvůli dnešnímu životnímu stylu dětí a mládeže. Dnes vysoké procento dětí tráví hodně času před obrazovkami mobilních telefonů či počítačů, především na sociálních sítích. Bohužel kromě snadné komunikace s přáteli či neustálém povědomí o tom, co se kolem nich děje mají sociální sítě i svá rizika. Rizika, která mohou zůstat skryta či mohou kohokoliv osobně postihnout. Můžeme nalézt již nemalé množství odborných prací, které se zabývají znalostmi a zkušenostmi samotných dětí a učitelů se sociálními sítěmi a jejich riziky. S jakým rizikovým chováním se děti nejčastěji setkávají, jestli jsou spíše oběťmi či pachateli nevhodného chování, zda si dostatečně chrání své soukromí a zabezpečují své účty či co by dělaly, kdyby nastala nežádáná situace. Ale co rodiče? Pokud chceme mladou generaci uchránit před riziky, je potřeba na ně nejen pedagogicky působit ve škole, či získat „radu“ od přátel, ale především poučení od rodičů. Rodič je ten, kdo má dítě vybavit dovednostmi, pomoci mu osvojit si zkušenosti – připravit ho do života. Proto jsem se rozhodla mapovat povědomí rodičů o rizikovém chování dětí na sociálních sítích, což je i cílem mé bakalářské práce. Zaměřuji se na rodiče, kteří mají dítě na základní škole, protože ti mají ještě větší šanci dítě kontrolovat a preventivně na něj působit.

Cílem práce je zmapovat povědomí rodičů o rizikovém chování dětí na sociálních sítích, proto se práce nejprve zaměřuje na rodinu jako základní stavební kámen společnosti, samotné funkce rodiny, které tu jsou už od nepaměti, ale i jejich proměnu formováním společnosti. Také jak rodiny tráví společný volný čas a do jaké míry ho ovlivňují média. Nakonec se zmiňuje i o rizicích pro dnešní rodinu, které ovlivňují její fungování. Na tuto kapitolu navazuje druhá, která se zabývá vývojovými specifiky dítěte na základní škole v mladším, středním a starším školním věku dítěte. Zabývá se především potřebami dětí v jednotlivých obdobích, které nám přibližují, co v jakém věku dítě potřebuje a co od něho můžeme očekávat. Také se zmiňuje o médiích a jejich vlivu na současné děti, především proto, že většina dětí s médii vyrůstá od velmi útlého věku. Třetí navazující částí je kapitola o rizikovém chování, chování, v jehož důsledku vznikají další rizika pro jedince nebo společnost. Rozděluje rizikové chování podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, uvádí možné příčiny vzniku takového chování a samozřejmě zmiňuje i prevenci, především tu primární. Poslední teoretická kapitola se zabývá sociálními sítěmi jako fenoménem dnešní doby. Seznamuje se samotnými

sociálními sítěmi, k čemu vlastně slouží, zmiňuje jejich pozitiva, ale i negativa. Dále se zaměřuje na rizika sociálních sítí, se kterými se jejich uživatelé mohou nejčastěji setkat a příčinami jejich vzniku. Nakonec zmiňuje preventivní opatření, které by měli provádět rodiče, aby přispěli k ochraně svých ratolestí na sociálních sítích.

Poslední pátá kapitola popisuje výsledky výzkumného šetření. Cílem výzkumného šetření je zjistit jaké povědomí mají rodiče o rizikovém chování dětí na sociálních sítích. Nejprve kvantitativním šetřením pomocí didaktického testu mapuje vědomosti rodičů o rizikovém chování na sociálních sítích. Kolik procent rodičů má přehled o rizicích, se kterými se na sociálních sítích mohou setkat i jejich děti. Ptá se na jednotlivé typy rizikového chování na sociálních sítích a informace pro bezpečné užívání sociálních sítí a pozitivní preventivní působení. Dále kvalitativním šetřením pomocí rozhovoru zjišťuje zkušenosti rodičů s rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích. Zaměřuje se na informovanost rodičů o aktivitách jejich dětí na sociálních sítích, rizika, s kterými se jejich děti setkaly a jejich následné řešení a v nakonec zjišťuje, jaké preventivní opatření dělají rodiče pro předcházení rizikovým situacím na sociálních sítích.

1 Rodina jako klíčový faktor vývoje dítěte

Rodina je po staletí důležitý a všem známý pojem. Základní buňka či stavební kámen společnosti. Rodina jako nejmenší sociální skupina, primární skupina či instituce, která nás provází celý náš život, formuje naši osobnost, je spojena úzkými citovými vazbami a pokrevními vztahy. Manželé - matka, otec a jejich děti je dlouholetá tradice, jak si představit rodinu, tzv. nukleární rodinu. Avšak takový běžný model rodiny již není jediný. Rodina se, jako spousta jiných institucí, postupem času proměnila.

Rodinu jako: *„Nejstarší společenskou instituci, která plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu, a především začleňuje jedince do společnosti.“* definuje pedagogický slovník. (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 202) Jandourek (2001, s. 206) definuje rodinu ze sociologického hlediska jako dlouhodobé a vzájemně se podporující soužití osob spojených příbuzenstvím, které zahrnuje nejméně rodiče a děti. Další znaky rodiny jsou sociokulturně podmíněny například: společným bydlením, společnou produkcí a konzumací statků i společné příbuzné.

V současné době se model rodiny významně proměnil. Institut manželství není základem rodiny, a kromě nukleární rodiny, tedy vlastní a úplné se spíše setkáme s rodinou neúplnou, nevlastní nebo dokonce náhradní. Dnes je rodinou skupina osob žijících společně na jednom místě (v bytě, domě), uspokojující své potřeby a zajišťující péči o děti. Tyto změny jsou podmíněny proměnou společnosti, rodina se přizpůsobuje požadavkům doby. Přestože rodina prošla velkými změnami, tak přes všechny nesnáze a překážky podle Krause (2015, s. 18) zůstává *„rodinné soužití nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí pro dospělé, natož pro dítě, a je jen otázkou v jaké podobě a co je možné udělat pro upevnění její pozice v našem životě“*. Říčan (2014, s. 159) upozorňuje, že dítě potřebuje rodinu neustále, i když v každém věku trochu jinak, k něčemu jinému. A potřebuje rodinu jako celek i individuálně každého jejího člena. Především přítomnost obou vzájemně se doplňujících rodičovských rolí je pro dítě nenahraditelná. Matějček zase upozorňuje, že ačkoliv rodina není jedinou výchovnou institucí formující osobnost dítěte, má výhradní postavení v uspokojování psychických potřeb dítěte. (Matějček, 1992, s. 28)

1.1 Funkce rodiny a jejich změny

Rodina měla v každé době určité funkce, které byly stěžejní pro její fungování. Pro fungování rodiny je potřebné aktivní zapojení všech členů rodiny, stabilní rodinné prostředí a uspořádaný rodinný systém. Základní funkce by rodina měla plnit především kvůli správnému vývoji dítěte a zabezpečení potřeb všech jejích členů. Fungování rodiny je pozitivně i negativně ovlivňováno řadou vnějších i vnitřních faktorů. Pokud rodina tyto funkce neplní, můžeme hovořit o poruchách funkcí rodiny. Změny, které ovlivňují funkce rodiny jsou například společenský tlak, zvyšující se nároky na rodinu, ekonomická situace, neboť rodina přímo i nepřímo odráží stav společnosti a podmínky, které pro ni společnost vytváří. Literatura uvádí různá dělení rodinných funkcí, nejlépe i s jejich změnami je vysvětluje Kraus, který uvádí pět základní funkcí rodiny, které si blíže přiblížíme:

- **Biologicko-reprodukční funkce** je významná pro jedince tak i pro celou společnost. Pro jedince je významná při uspokojování biologických a sexuálních potřeb a také pokračování rodu. Pro společnost je důležitá v udržování dostatečné reprodukce dětí, které zabezpečí další perspektivní rozvoj daného státu. **Změny v biologicko-reprodukční funkci** jsou především v alternativách spolužití a reprodukčním procesu. (Kraus, 2015, s. 40-41) Dnes je velké množství možných forem spolužití (rodiny) např.: rozvedené rodiny, matky samoživitelky, homosexuální a lesbické páry, dvoukariérová manželství či bezdětní manželé (partneři), kteří nechtějí nebo nemohou mít děti. To je jen malý výčet důvodů změn v této funkci. Matoušek upozorňuje, jak v posledních dekadách klesá sňatečnost, klesá porodnost, zvyšuje se věk, kdy lidé vstupují do manželství a mají děti, stoupá počet rodin s jedním rodičem a rodiny se statisticky zmenšují, stoupá rozvodovost a počet párů které spolu žijí, ale nemají děti. Také ženy mohou rozhodovat o svém těhotenství (antikoncepce, potrat). (Matoušek, 2011, s. 39)
- **Sociálně ekonomická funkce**, v první řadě tato funkce znamená materiální zajištění všech členů rodiny (jídlo, oblečení, bydlení). Dále je rodina významným prvkem v rozvoji ekonomického systému společnosti. Členové rodiny se jednak zapojují do výrobní a nevýrobní sféry v rámci výkonu jejich povolání, ale rodina je také významným spotřebitelem. Také se v rodině předává kultura, s níž je spojený smysl pro pracovní úsilí. Navíc je dítě potencionálním výrobcem ekonomických statků a služeb, který napomůže k budoucí prosperitě ekonomiky. **Změny v sociálně**

ekonomické funkci se projevují především v hmotném nedostatku. Ten vzniká při nezaměstnanosti (nejistota na trhu práce) a zvyšování životních nákladů (zajišťování volnočasových aktivit, zdravotní péče), to může vést ke vyššímu využívání sociálních dávek a sociálnímu vyloučení rodiny na okraj společnosti. (Kraus, 2015, s. 41-42)

- **Funkce ochranná (zaopatřovací, pečovatelská)** spočívá v zabezpečení životních potřeb (biologických, zdravotních, hygienických) všem členům rodiny a především dětem. Dříve s touto funkcí rodinám více pomáhal stát (ozdravovny, domovy důchodců, nemocenské pojištění), dnes je při plnění této funkce na rodinu kladeno více nároků např. brzké propouštění z nemocnic do domácího ošetřování, finanční spoluúčasť na zdravotní péči. (Kraus, 2015, s. 42) **Změny v ochranné a zaopatřovací funkci** velmi zvyšují nároky na rodinu. Současná společnost nutí rodinu převzít mnohem větší zodpovědnost za její členy př. starání se o postiženého, nemocného či starého člena rodiny. Takové množství nároků rodina velmi obtížně zvládá, což se promítá do života dětí, kteří ve své orientační rodině přejímají vzory, jak se budou v budoucnu starat o své rodiče. (Benešová, 2010, s. 442, online)
- **Socializačně-výchovná funkce** předpokládá primární úlohu rodiny v socializačním procesu dítěte. Dítě v rodině přejímá nepřeborné množství nejrůznějších informací, postojů a hodnot, které aktivně zpracovává v souladu se svými biologickými a psychologickými potřebami, zkušenostmi, hodnotovou orientací a vzory, kterými bývají v rodině především rodiče a starší sourozenci. V této funkci hraje velkou roli také společně trávený volný čas. **Změny v socializačně výchovné funkci**, se dnes vyznačují především v působení mladší generace na starší. Také dochází k rozštěpení socializačních mechanismů, tzn. že různé socializační činitele (rodina, škola, masmédiá) vytvářejí protikladné socializační tlaky. Často dochází ke vzájemnému svalování odpovědnosti za výchovu především mezi školou a rodinou. Škola předpokládá, že zásadní formování osobnosti by mělo probíhat v rodině a rodiče totéž očekávají od školy. Přitom každý by se měl na formování osobnosti dítěte podílet určitým dílem. Další změnou je, že jako výchovný styl dnes převažuje liberální, ať už z důvodu „moderních“ rodičů či jejich nezájmu. V opačném případě se setkáváme s příliš autoritativní výchovou – obě tyto vyhraněné formy výchovy mohou vést k rizikovému či delikventnímu chování. (Kraus, 2015, s. 42-44)
- **Emocionální funkce**, ta náleží jen rodině, tím pádem je nezastupitelná. Žádná jiná instituce nedokáže vytvořit potřebné citové zázemí, pocit lásky a bezpečí, jistoty, vzájemné důvěry, podpory a pomoci. „Kvalita vazby mezi dítětem a matkou, později

i mezi dítětem a otcem a dítětem a dalšími členy rodiny, je klíčovým činitelem osobnostního vývoje.“ (Matoušek, 2011, s. 42) Změny v emocionální funkci jsou v důsledku vnitřních proměn rodiny. Rodiny neplní, nemohou plnit či obtížně plní funkci z důvodů rozpadovosti, dezintegrace či zaneprázdněnosti (rozvod, dvoukariérové manželství, dysfunkční rodina). Důsledkem je nárůst počtu dětí citově deprivovaných nebo dokonce psychicky týraných. Selhání této funkce, tedy může vést k poruchám či rizikovým projevům chování. (Kraus, 2015, s. 44)

Každá funkce rodiny je závislá na jiné funkci, takže změna v jedné pravděpodobně povede ke změně v jiné funkci ať v pozitivním či negativním smyslu. Změna ve funkci rodiny sama o sobě není rizikovým faktorem pro rodinu, ale jejich neplnění ano. Může vést ke konfliktům v rodině, rozpadnutí rodiny, rizikovému chování nějakého člena rodiny, sociální deprivaci, odebrání dítěte z rodiny... Stašová uvádí, že pro rodinu má zásadní význam, jak se jí daří plnit samotné funkce. Také rodiny dělí na funkční (plní všechny funkce), afunkční (občas v rodině dochází k neplnění jedné či více funkcí, ale bez narušení života rodiny a negativního ovlivnění dítěte) a dysfunkční (dochází k vážným poruchám, vnitřní rozklad rodiny a narušení socializace dítěte). (Stašová, 2001, s. 79) Samozřejmě, že při změně v rodinném systému je důležitá samotná rodinná resilience. Psychologický slovník resilienci definuje jako „*nezdolnost, souhrn činitelů, kteří pomáhají přežít v nepříznivých podmínkách, stresu, osamění, dysfunkční rodině; vede k pozitivním postojům a optimistickému přístupu k situaci; takový činitel je: zdravé sebepojetí, schopnost sociální interakce, kritické myšlení a schopnost odolávat nátlaku*“. (Hartl, Hartlová, 2009, s. 507) Mohly bychom tedy shrnout, že se změnami ve funkcích se rodinám podaří vypořádat podle plnění funkcí doposud a míře rodinné soudržnosti.

1.2 Rodina, volný čas a média

Rodina je základní výchovný a socializační činitel, díky kterému si děti od rodičů přebírají hodnoty, návyky i samotné vzorce chování. Kromě plnění základních funkcí potřebuje dítě trávit s rodinou i volný čas. Buriánek definuje **volný čas** jako takový čas, který nám zbude po splnění všech nutných povinností jako vykonání práce v zaměstnání, dopravě do zaměstnání, domácích pracích či hygieně. Čas, o jehož využití, náplni i způsobu trávení rozhoduje svobodně sám jedinec. (Buriánek, 2008, s. 103) Volný čas můžeme vyplnit odpočinkem, návštěvou kulturních a sportovních aktivit, koníčky, sportováním, ale je důležité klást důraz na přiměřené, vyrovnané trávení volného času

aktivním i pasivním způsobem. Pro rodinné příslušníky je důležité, jestli jednotliví členové rodiny tráví svůj volný čas sami či s ostatními členy rodiny. Kdy jindy, než při společně stráveném čase, se rodič s dítětem více sblíží, porozumí jeho potřebám a přáním. Jak říká Matějček: „*První podmínkou dobré výchovy je rozumět dítěti.*“ (Matějček a Langmeier, 1986, s. 7)

Vzhledem k poměrně velkému pracovnímu vytížení rodičů se stává, že dítě má svůj volný čas zcela organizovaný a je přetěžováno množstvím nejrůznějších volnočasových kroužků. Naopak jsou i jedinci, kteří nemají žádné zájmy či kroužky, tím pádem mají velké množství volného času, který ale neumí využít. V takovém případě tráví svůj volný čas nahodile, většinou se skupinou vrstevníků či ve společnosti médií, především televize a internetu. Pokud rodiče s dítětem netráví volný čas, ať nechtějí či nemohou, je podle Matouška důležité, jestli vědí, co jejich dítě dělá, s kým se stýká, kde se zdržuje či v jakém stavu se vrací domů. Čím menší přehled má rodič o chování dítěte, tím je větší pravděpodobnost, že jeho jednání bude mít následky. (Matoušek a Matoušková, 2011, s. 44-45)

Nejen absence pozitivního využití volného času, ale především nedostatečné trávení času společně s rodinou může vést k menší jistotě, důvěře a tím roste vliv jiných socializačních činitelů. Zaměříme se na média jako vždy dostupného „partáka“ ve volných chvílích. Nová média, tedy i připojení k internetu je dnes běžnou součástí rodin, především těch, kde jsou děti. Jednotlivé typy médií jsou běžně dostupné a může si je dnes dovolit téměř každý. Dle Českého statistického úřadu bylo v roce 2018 připojeno k internetu 86,4 % domácností. (ČSU, 2019, online) Mediální vybavenost rodin s každým rokem stoupá. Rodiče dětem nejprve kupují chytré hračky, poté následuje první mobilní telefon a osobní počítač/notebook, které mívají děti ve svých pokojíčkách. Možnost mít takové věci ve svém pokojíčku zvyšuje pravděpodobnost častějšího používání a snižuje dohled rodičů. Rodiče by měli nejen dohlížet na čas jejich dětí trávený s novými médii (pro nás především čas trávený na sociálních sítích), ale i kontrolovat obsah, zajímat se, co dělají na telefonu/notebooku. A v první řadě by rodiče měli kontrolovat sami sebe a uvědomit si, kolik času tráví sami na internetu, popřípadě co na něm vyhledávají, a k čemu ho využívají (pracovní/vzdělávací/zájmová činnost), protože jsou prvním a největším vzorem pro děti.

„Média negativně ovlivňují chování lidí.“ Kopecký a Szotkowski souhlasí, že média nás otupují vůči násilí otevírají sexualitu, narušují soukromí a při takové atmosféře je nelehké vysvětlovat dětem, co je správné. Zároveň upozorňují, že v rodinách, kde kvůli zaneprázdněnosti rodičů děti vychovává televize a internet, přejímají děti vzory chování z jimi nabízeného obsahu. A zatímco dospělí chápou bojové scény ve filmu, sprostá slova u „vtipných obrázků“ či pronásledování známých osobností, za nevhodné, nebo je chápou s určitou rezervou, děti mohou takové chování pokládat za normální. Pak by nás nemělo udivit jejich nevhodné chování, když je přejímají od vzorů, které mají k dispozici. (Kopecký a Szotkowski, 2015, s. 15)

1.3 Rizikové faktory ohrožující rodinu a vývoj dítěte

Nevhodné rodinné prostředí, nejen patologické, kde se v rodině nachází alkoholismu, domácí násilí, ale i takové, kde rodiče jsou pasivní či odmítaví k potřebám a názorům dítěte, všechny tyto faktory mohou mít špatný vliv na správný vývoj dítěte i na celkové fungování rodiny. Nadace Sirius uvedla několik situací, které mohou ohrozit rodinu či být podnětem pro dítě k rizikovému chování. Jsou to situace jako rozvod rodičů, narušená komunikace v rodině, problémy dítěte ve škole (prospěchové či kázeňské), domácí násilí (fyzické i psychické, mezi dospělými i páchané na dítěti), závislost jednoho či obou rodičů (členů domácnosti) na alkoholu, návykových látkách, automatech apod., kriminalita nebo pobyt ve vězení rodiče (dospělého člena domácnosti), problémy dítěte se zákonem a pobyt dítěte ve výchovném zařízení. (Nadace Sirius, 2016, s. 8) Jistě bychom to mohli doplnit o další faktory jako chudobu, ztrátu zaměstnání, vážné či dlouhodobé nemoci rodičů i dětí, výskyt duševní choroby, příchod nového člena do rodiny (nový partner či partnerka jednoho z rodičů), či smrt v rodině. Některé z nich si dále přiblížíme.

Matějček a Langmeier se ptali, co narušuje komunikaci v rodině, poškozují příznivou interakci mezi dítětem a jeho rodičem - vychovatelem. Zjistili, že odpověď musí hledat na obou stranách, přičemž to způsobují činitelé, které jedna strana vnese do interakce, ale pro druhou nejsou srozumitelné či nesplňují očekávání druhé strany. (Matějček, Langmeier, 1986, s. 234) Kromě komunikace je v rodině také důležitá výchova dětí. Matějček říká, že „každé dítě je individualitou čili jedinečnou lidskou bytostí, máme-li s různými dětmi dosáhnout téhož cíle, například řádně je vychovat, pak s nimi musíme jednat různě tj. právě s ohledem na tuto individualitu“. (Matějček, 2015, s. 51)

Socializace a výchova dítěte je také podmíněna osobností rodičů, kteří vytvářejí klima rodiny a určují si výchovný styl. Matějček uvádí, že příliš přísná výchova nebo naopak výchova příliš volná, bez vedení dítěte k sebekontrolě, je ve svých důsledcích zpravidla zřetelně neúspěšná. Jedna i druhá krajnost zbavuje dítě životní jistoty a způsobuje frustraci. Tu si dítě snaží nějak vykompenzovat a kompenzace začíná zvýšenou agresivitou. (Matějček, 1992, s. 65)

Dalším rizikovým faktorem je oddalování manželství a rodičovství, když dnes mají ženy možnost studovat a angažovat se v politice a veřejné sféře, ztrácejí chuť se angažovat v tradiční ženské roli v rodině jako vychovatelky dětí a hospodyně. Takové jednání je konfliktní s potřebami dítěte a nízkou ochotou mužů podílet se na výchově dětí a chodu domácnosti. (Matoušek a Matoušková, 2011, s. 39) Na tento je navazují dvoukariérová manželství či bezdětné páry, které děti mít nemohou nebo nechtějí a singles.

Spolu s rozvodovostí, která se dle Českého statistického úřadu týká poloviny uzavřených manželství (ČSU, 2019, online), je dnes velmi vážným problémem i rozpadavost nesezdaných párů, která není statisticky zjištělná. Tím tu vystává fenomén matek samoživitelek. Matoušek upozorňuje na důležitou roli obou rodičů v rodině. Pokud je dítě vychováváno pouze jedním rodičem (většinou matkou) je zde vyšší riziko horších školních výsledků, zdravotních problémů či více problémů se zákonem, kde by přítomnost otce byl protektivní faktor bránící delikvenci syna. (Matoušek a Matoušková, 2011, s. 40)

2 Vývojová specifika dítěte na základní škole

Definovat kdo je dítě bychom měli jednoznačně podle Úmluvy o právech dítěte, která říká „*dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jež se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve*“. (Hlavní principy, článek 1, 1989, online)

Každý jedinec od narození projde různými fázemi vývoje lidského života od novorozeneckého, přes kojenecké, batolecí, předškolní, školní, dospívání a dospělosti po stáří. Každé období je něčím specifické a v každém se jedinec naučí novým schopnostem či dovednostem, pozmění své chování nebo myšlení. Pro pochopení významu chování dětí je důležité znát základní aspekty jejich vývoje. Abychom mohli označit jejich chování za normální či špatné, je potřeba vědět, co je vlastně v určitém věku (vývojovém stupni) dítěte běžné. Když víme, čím se vyznačuje určitý věk, můžeme s přihlédnutím k ontogenetickému vývoji dítěte začít jeho chování zkoumat a posuzovat, pokud se nám bude zdát, že „vybočuje z řady“. Matějček upozorňuje, že nesmíme zapomínat, pokud chceme, aby se dítě rádně a zdravě rozvíjelo, musíme kromě základních biologických potřeb uspokojovat i ty psychické. (Matějček, 1992, s. 42)

Práce se zabývá dětmi na základní škole, takže si blíže přiblížíme vývoj v mladším, středním a starším školním věku. Ještě předtím je důležité zmínit důležité aspekty před nástupem do školy. Do školy mohou nastoupit při dosažení věku 6 let a jsou na odpovídající vývojové úrovni. Při nástupu do školy dítě získává novou sociální roli školáka, musí si zvyknout na nové prostředí, respektovat autoritu cizí osoby – učitele, větší kolektiv a požadování pozornosti, poslušnosti a výkonu. Některé děti při nástupu do školy mohou vykazovat známky nepřízpůsobení (př. nevydrží se soustředit, otáčí se, nechtějí vstávat do školy, vypracovávat úkoly). Může to být nedosažením školní zralosti. V takovém případě je důležitá spolupráce rodičů, školy a psychologa na dalším postupu, aby dítě nebylo zvyšující se školními nároky deprimováno či zaškatulkováno jako problémové. Hart a Hartlová (2009, s. 118) definují problémové dítě jako nepřesný, ale často užívaný termín, který označuje takové „*dítě, které svým chováním reaguje na výchovné působení odlišně než převážná většina ostatních dětí*“. Proto je důležité před nástupem do školy zvážit dostatečnou školní zralost, tzn. mentální a fyzickou vyzrálost i sociální připravenost.

2.1 Vývojová specifika dítěte v mladším školním věku

Mladší školní věk začíná nástupem do školy. Za toto období označujeme dobu od 6-7 let do 8-9 roku života. Tento krok je pro dítě velkou změnou. Se vstupem do školy je kladen důraz na vzdělávání a výkonnost, která se bezprostředně vyžaduje. Mladší školní věk můžeme označit za „věk střízlivého realismu“, tzn. že dítě dokáže o určité situaci uvažovat, ale nechápe jiné varianty dané situace, pokud se s nimi ještě nesetkalo. Dítě již není tak závislé na fantaziích, ale zaměřuje se na to opravdové kolem sebe a snaží se svět pochopit (př. kresby, oblíbené knížky, encyklopedie). V první období 6-7 let jsou pro dítě pravdou informace získané od rodiče, učitele či knížek, až později se stává myšlení dítěte kritické. Dítě nechce být obětí vnějších podmínek, ale chce si vše vyzkoušet (ověřit si svoje schopnosti), přijímá nové sociální role školáka a spolužáka, a také se učí novému řádu ve škole a komunikaci s učitelem (cizí nadřazenou osobou). Dále si začínají všimnout fungování vztahů v rodině, utváří si rodičovské postoje, vytváří si mužskou či ženskou identitu a stoupá vliv dětských skupin. Dítě začíná chápat, že ne vše, co se kolem něj děje se ho týká, ale má neustálou potřebu vědět, příčinu, vysvětlení toho, proč se věci okolo něho dějí určitým způsobem. Při komunikaci si uvědomí, jak se má chovat v určitých situacích, aby bylo chváleno a pozitivně hodnoceno, což má pro dítě velký význam, také je od dítěte vyžadována větší samostatnost a přijetí zodpovědnosti za jeho jednání, a tím i způsobené následky. Zlepšuje se řeč, zvětšuje se slovní zásoba, schopnost logického uvažování (konkrétní logické operace, respektování reality), chápe různé pohledy na jednu skutečnost tzv. decentrace, díky které je schopné přemýšlet nejen o svých potřebách, ale i potřebách ostatních a také pomalu odhaduje, jak se jeho chování dotýká ostatních, až na jeho potřebu spravedlnosti a rovnosti s ostatními (př. nechápu odlišnost nároků na je samotné a jejich sourozence). Postupně dává konkrétní význam slovům jako brzy, později, daleko apod., začíná rozlišovat délku trvání dění (den, týden) a rytmičnost dění (střídání dnů nebo ročních období). Při vnímání je dítě pozornější, pozorování si všímá detailů a nevnímá jen to, co je mu předloženo, ale samo si nachází objekty. Dítě si osvojuje strategie k učení, př. opakování k zapamatování nebo logická organizace věcí. Při práci v kolektivu se zlepšují sociální reakce, některým novým se učí, jako spolupráci, pomoci slabším, ale i soutěživosti. Děti se rozdělí na vedoucí skupiny a ty co se nechají vést. Tyto rozdíly se mohou časem vytrýbit a z vedoucího může být panovačný až agresivní jedinec, podřízený se může vzdát své vůle kriticky myslet a při volení „nevhodných“ přátel může mít pro jedince negativní důsledky. Dále u dětí roste seberegulace (potlačení či vyjádření potřeb a emocí), tvoří si svou hodnotovou orientaci,

autonomní morálku (ví, co je „dobré“ a co „zlé“). Zlepšuje se hrubá i jemná motorika, také koordinace pohybů, proto u dětí roste zájem o sportovní aktivity. Pozitivní rozvoj individuálních rysů osobnosti, schopností a dovedností závisí na rodičovském vedení a podporování dítěte i kladném hodnocení, a především motivaci dítěte. (srov. Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 115-135; Vágnerová, 2000, s. 148-184)

Pro úspěšné včlenění se do školního prostředí je důležité, aby si dítě našlo své místo mezi spolužáky, akceptovalo učitele, respektive, aby byl učitel schopen dítěti porozumět, pomoci s problémy a dítě si na něho vytvořilo kladnou vazbu. Ale nejdůležitější je pro dítě přítomnost a zájem rodičů, u kterých hledá úkryt a bezpečí. Dítě také chápe rodiče (většinou stejného pohlaví jako je dítě) jako vzor a snaží se mu svým chováním přiblížit, takovým vzorem se může stát i učitel. Problém nastává, pokud je dítě spolužáky neakceptováno či přehlíženo a rodiče na dítě nemají čas, rodina je neúplná nebo dítě nabude pocitu, že není dost dobré (rodiče na něho kladou velké nároky, které není dítě schopno naplnit), proto se k němu rodiče chovají nehezky. Takové situace mají nepříznivý vliv na osobnostní vývoj jedince, dítě je frustrováno, často ve velkém stresu a důsledkem toho nejen, že neplní své povinnosti, jak by mělo, ale ztrácí motivaci k nápravě i dalším činnostem a snižuje své sebehodnocení.

2.2 Vývojová specifika dítěte ve středním školním věku

Střední školní věk se vyznačuje jako fáze přípravy na další vývojově dynamičtější období. Je to věkové období od 8-9 do 11-12 let, tj. do doby, kdy dítě přestupuje na druhý stupeň základní školy a začíná dospívat. Dítě v tomto období je stále realistou, nakloněné podnětům z okolního světa a bývá optimistické. Dítě je většinou na školu již adaptované (ví jaké normy ve škole platí a čeho by mělo ve svých výsledcích dosáhnout). Proto proniká hlouběji do morálního hodnocení a zamýšlí se nad motivy jednání. Jeho názor je stálejší a méně ovlivnitelný aktuální situací. Na dosažení a udržení morálního chování mají podíl jak záměrné výchovné techniky, tak především skutečný, každodenní život rodiny. Akceptuje různé role ve společnosti např. učitel již nemívá emocionální či osobní význam pro dítě, spíše již akceptuje roli učitele jako vzdělavatele a hodnotí jej podle nároků a spravedlivého hodnocení. Uvědomuje si svoje vlastnosti, které hodnotí. Posuzuje své vrstevníky podle projevů, které jsou dítěti příjemné či nepříjemné. A především hledá své místo ve skupině vrstevníků, protože kontakt s vrstevníky se pokládá za jednu z nejvýznamnějších potřeb školního věku, aby zkušenosti z přátelských vztahů později napomohly v rozvoji hlubších přátelských či intimních vztahů.

Identifikace se skupinou a akceptace dítěte skupinou je velmi důležitá. Vrstevníci přebírají role učitele a rodiče a v některých funkcích je doplňují nebo dokonce nahrazují. V dětských skupinách bývá sociální rovnost, solidarita, ale také nová pravidla, která musí jedinec respektovat, aby mohl být jejím členem. Dítě ve skupině bývá odvážnější, soutěživější, imponuje mu sebedůvěra. Skupiny většinou vznikají na základě společných zájmů a tvoří se skupinky se členy stejného pohlaví. Skupinka většinou vždy jedná jako celek, ať kladně nebo záporně a v tomto věku se objevují první známky šikanování, jako známky odmítání. Oblíbené a přijímané většinou bývá dítě sociálně zdatné (komunikativní) a odpovídající sociálnímu standardu (styl oblékání, zájmy), odmítané bývají děti, které jsou ostatním nějak nepříjemné, nebo se něčím odlišují. U dítěte se upevňují mužské či ženské role a přichází první projevy rodičovského chování např. k mladším sourozencům. Někdy roli kamaráda zastane či doplní domácí mazlíček. Dítě díky zvířeti bývá empatictější, rozvíjí své schopnosti neverbální komunikace a naučí se přirozeným událostem, jako je narození i smrt. V neposlední řadě formuje subjektivní obraz vlastní osobnosti – identitu, podle zkušeností se sebou samým, názorů a hodnocení jiných lidí. Uvědomuje si originalitu sebe sama, u popisu svých vlastností začínají hodnotit své psychické vlastnosti, zatím velmi jednostranně, ale zaměřují se spíše na vnější vlastnosti a projevy. (Vágnerová, 2000, s. 188-204)

Říčan (2014, s. 151-164) doplňuje mladší a střední školní období o potřebu dítěte vidět smysl činnosti, kterou vykonává. Dítě ví, že jednou bude dospělý a zařadí se jako plnohodnotný občan do světa práce, ale tato vidina je velmi vzdálená, proto je potřeba mu připomínat, že všechno má svůj čas a je na něm, jak se toto další období připraví. Přípravou je i umění přiznat si svůj neúspěch a poradit si s nastalými překážkami. Pro dítě bývá nelehký úkol naučit se vytrvalosti při nezdaru, zvláště u činností, které se jim zdají nesmyslné, nepotřebné. Také zmiňuje problém rostoucího násilí mezi dětmi... Můžeme se zamyslet, co agrese u dětí vyvolává, či kde ji vidají. Rodič většinou nemá ani čas zabývat se osobností dítěte hlouběji, dokud nenastanou nějaké výchovné či vzdělávací potíže. Pro dobrý rozvoj osobnosti jsou dobré týmové sporty. Dítě rozlišuje role soupeř a spoluhráč, trénuje odvahu a vybíjí agrese, ale také při takovém sportu dochází k tělesnému kontaktu (tělo na tělo). Tím, že většinou bývají týmy, skupiny i samotné party rozděleny na chlapecké a dívčí, je chrání před předčasným sexuální zájmem. Sexuální předčasnost a špatné přijímání kulturních hodnot mají patrně společné příčiny jako rozvrácené či nefunkční rodinné prostředí či nízká sociokulturní úroveň. Problém

nastává také při trestání školáka, především pokud se mu nedostává odměn a pochval. Dítě potřebuje vidět zájem okolí, a právě především rodiny, mít otevřenou komunikaci, většinou s matkou, kvůli vnitřním citovým nesrovnalostem. Rodina, která funguje je pro dítě základem všeho. Je důležitá i pro budoucí vztah dítěte ke světu práce. Ten si vytvoří na základě přístupu rodičů k práci a povinnostem.

Erik Erikson stanovil „osm věků člověka“, kde bychom mladší a střední školní věk zařadili do 4. věku Příčinnost proti inferioritě (výkonnost proti méněcennosti). Tento věk označuje jako období latence. Kdy dítě zjišťuje, že v rodině už se toho zase nemá tolik co naučit a připravuje se na učení nových dovedností mimo rodinu, za něž získá uznání a pochvalu. Příčinnost neboli snaha tu znamená naučit se pracovat v kolektivu a s kolektivem, dále poznat dělbu práce a odlišnost názorů ostatních. Potíží, ale může nastat při neúspěšném plnění úkolů, kdy se dítě může cítit méněcenné a nabývat negativní postoj k dalším úkolům. (Erikson, 2002, s. 235-237)

2.3 Vývojová specifika dítěte ve starším školním věku

Navazuje na období středního školního věku. Trvá přibližně do 15 let, tedy do ukončení povinné školní docházky. Toto období je označováno jako pubescence. Je to období, které se vyznačuje hledáním vlastní identity, pochybnostmi a nedůvěrou v sebe samého a nejistou pozicí ve společnosti. Dochází k velkým změnám osobnosti jedince, tzv. dozrávání v psychické, sociální i biologické oblasti. Pubescent mění svůj způsob myšlení, dokáže abstraktně uvažovat o alternativách – mnoha různých možnostech, které ještě nezažil. Dokáže vytvářet úvahy a má pocit, že vše jde vyřešit snáze, než to dělá okolí, rodiče, ale nemá ještě tolik zkušeností, aby pochopil, proč se tomu tak nestává nebo nemůže stát. Snaží se přestavit si svět takový jaký by měl nebo mohl být. Je mnohem více samostatný, oddaluje se od rodičů a na prvním místě má své vrstevníky – kamarády, se kterými se ztotožňuje a také prožívá své první lásky. Emancipace jedince a další změny vedou ke ztrátě jistot a potřebě nové stabilizace, kterou si musí sám vytvořit v okolí a dosáhnou nové uspokojivé sociální pozice. Tato nová situace představuje určitou zátěž, kterou by měl pubescent úspěšně zvládnout, protože pokud situaci nepřekoná začne v sobě vyvolávat obranné reakce, které mohou vést ke zpomalení vývoje nebo vzniku patologického stavu. Dochází k proměnám vnějšího vzhledu – tělesnému dozrávání, jako růst sekundárních pohlavních znaků či funkce pohlavních orgánů. Tyto změny mohou pro pubescenta představovat zátěž při vnímání vlastního já, pokud nejsou se svou proměnou zcela spokojeni (např. malý drobný chlapec). V takovém případě se jedinec snaží

o nějakou kompenzaci, uspět v jiné oblasti, čímž se stane pro okolí zajímavějším či přitažlivějším. Tyto změny jsou podmíněné funkcí hormonů, které způsobují větší emoční labilitu a tendenci jednat přecitlivěle i na běžné podněty. Emoční změny se projevují větší impulzivitou díky přecitlivělosti a vztahovačnosti nebo naopak uzavřením jedince do sebe kvůli intimnosti jeho pocitů, kterým sami nerozumí nebo se bojí negativní reakce okolí. Pubescent bývá velmi kritický, neochotný ke kompromisům, zobecňuje principy fungování okolí (např. všichni dospělí lžou), akceptuje pouze obecně platné normy, a proto má také skony polemizovat. Potřeba jistot a bezpečí se neztratila, ale před ně vstupuje potřeba mít otevřenou budoucnost, potřeba seberealizace a rozvoj vlastní identity. Více se zabývá sebou samým, zaměřuje se na vlastní pocity a myšlenky – introspekci, srovnává se s jinými lidmi a charakterizuje se pomocí vnitřních vlastností. Pubescent si vytváří svůj ideál, jaký by chtěl být, to souvisí i výběrem budoucího zaměření, povolání, které se odráží i v novém sociálním statusu. Kromě vlastní identity se zajímá i o to jací jsou lidé v jeho okolí doopravdy. Také odmítá autoritu učitele a rodiče, nechce mít podřízenou roli, oponuje a argumentuje, protože se sám snaží stát autoritou a vyrovnat se dospělému. Více respektuje dospělou osobu, která nedává najevo, že je nadřazená a pubescent nabývá pocitu rovnocennosti. Komunikace pubescenta především s dospělým je plná nepochopení a konfliktů. Podobně jako u komunikace s rodičem je to i s respektováním pravidel. Pubescent upouští od pravidel stanovených rodiči a začíná upřednostňovat normy platící mezi vrstevníky, protože při nedodržení pravidel v partě by z ní mohl být vyloučen, a to pubescent nechce, kvůli pocitu férovosti a „dospělosti“ mezi vrstevníky. Pubescent také ztrácí vnitřní motivaci k učení, kvůli složitější látce a méně srozumitelnému výkladu na druhém stupni základní školy. Pokud pubescent vnímá školu jako „nutné zlo“ vytvoří si osobní standard, tzn. školní výsledky jsou na takové úrovni kde je akceptují rodiče a učitelé, ale zároveň nevyžadují přílišnou námahu pubescenta. Školní úspěšnost také přestává být cílem, ale stává se prostředkem k dosažení chtěné budoucnosti. Svě nové postavení má pro pubescenta i rodina – vztah k rodičům nemizí, ale mění se. Pocit bezpečí a jistoty se transformuje do symbolické roviny, kvůli individuálnímu rozvoji osobnosti. Rodiče už nejsou pro pubescenta ti „co vše ví“ a v rodině přibývá více povinností, ale ne práv. Přitom právě pubescent hledá volnost a chce dokázat svou samostatnost, někdy i pro dospělého nepochopitelným jednáním. Pokud je tlak od rodičů na konformitu pubescenta velký, „nastartují“ se obranné mechanismy a vzniká konflikt nebo se jedinec stane submisivním, který se bude od rodiny těžko v budoucnu odpoutávat. V tomto věku dítěti stačí vzor rodinných

příslušníků – pro dceru matka a pro otce syn, i když to mohou rodiče chápat jako nezájem. Při odtažení od rodiny se zvyšuje vztah s vrstevníky. Ve skupinách vzniká skupinová identita, jedinci se mezi sebou napodobují (chováním, oblékáním), dodržují pravidla skupiny, drží při sobě – vzniká nový pocit jistoty a opory než v rodině. V tomto věku je důležité mít uspokojivou pozici mezi vrstevníky, protože je to součástí osobní identity a může to ovlivnit i budoucí osobnost jedince. Oblíbenost je podmíněna kamarádkým chováním, spolehlivostí, upřímností, smyslem pro humor a otevřeností. Pubescent si díky novým zkušenostem tvoří vlastní pravidla a stanovují svůj žebříček hodnot, které ovlivňuje jejich dosažení sociokulturní zkušenost a inteligence. (Vágnerová, 2000, s. 209-249)

Pubescenci hezky popisuje Říčan (2014, s. 169-189), její začátek v tělesném a citovém vývoji a konec v rozhodování „co dál“ v jakém studiu pokračovat, možnost zplodit potomstvo a právní odpovědnost za vlastní činy, protože vývoj každého jedince je individuální. Toto období označuje jako „nejdramatičtější a biodromálně (= týkající se celoživotního vývoje, rozvoje) nejzajímavější“, kde ve ztížených podmínkách může být únikem z neřešitelné situace i duševní porucha. Jedinec zvládá „myšlení o myšlení“ a polemizovat o neexistujícím „kdyby“. Značný vliv má i rychlý růst do výšky a získávání „dospělých“ tvarů – dostavují se první znaky dozrávání vnějších i vnitřních pohlavních znaků. Rozdíly v psychosociální a citovém rozvoji mezi jedinci se objevují především v trávení volného času – čtenáři románů či vědeckofantastické literatury proti sportu, kde si jedinci dokazují sílu a dovednosti nebo „počítačový“ introverti či milovníci umění. Když jsme mohli předchozí období označit jako latentní, tak v tomto jedinec prožívá doslova „hormonální bouři“, proto je chování pubescenta až přehnané kvůli rozporným emocím. Někdy přemíra pocitů, myšlenek a nálad obrátí pubescenta ke prozkoumávání vlastního nitra, které je uzavřeno před okolním světem. Kromě vnitřních změn jsou tu i ty vnější, kdy je důležité, aby jedinec přijmul sám sebe, protože mívají nižší sebevědomí a pocit neustálé pozornosti okolí. I přes pocit neustálé pozornosti pubescent cítí samotu a negativní myšlenky. Dospělý by tu měl být, ale už jen aby jedince doprovázel a nečinil za něho rozhodnutí, svoboda v rozhodování má pro pubescenta velkou hodnotu. Nemálo důležitá je v tomto věku i láska, i když první platonická, plachá a plná nepochopených citů, přecházející v první sexuální zážitky.

Erikson (2002, s. 237-239) označuje toto období z „osmi věků člověka“ jako 5. věku Identita proti konfuzi rolí (identita proti zmatení rolí). Zde s příchodem puberty končí dětství a začíná mládí. Jedinec zpochybňuje vše, co bylo dříve pevně dané a na co spoléhal. Důležité je především to, jak vypadá v očích jiných a přizpůsobuje se ostatním vrstevníkům, kde mezi nimi hledá oporu a jistotu. Dále pohlavně dozrávají a setkávají se se svými prvními láskami, se kterými se snaží vytvořit něco nového společného. Utváří si svou identitu, své ego a touží být respektováni dospělými a přijati mezi dospělé například nějakým rituálem.

Při emancipaci dětí, snaze o vymanění z přísného dohledu rodiče, vlivu přátel, part a skupin se dítě snaží dostat do popředí, hledá někoho, kdo mu bude rozumět. Pokud se dítěti nebude dařit, nebude mít přátele nebo nebude spokojené, může se začít chovat rizikově, ne zcela podle pravidel, a to ve škole, doma i na sociálních sítích. Dnes děti vyrůstají s moderními technologiemi, které taktéž udávají jejich statut mezi vrstevníky. Samozřejmostí dnešní doby je i být „na síti“. Sdílet informace o sobě, zajímavosti a sbírat „lajky“. To všechno by měl rodič chápat a do určité míry i tolerovat, ale jak v reálném světě, tak i na sociálních sítích musí určitým způsobem dávat na dítě pozor a nejlépe mu umět vysvětlit, jaké chování není vhodné, případně rizikové.

2.4 Média a jejich vliv na vývoj dítěte

Dnešní děti, stejně jako v každé jiné době chtějí být něčím výjimečné, mají svá tajná přání, ke kterým někdy vedou nešťastná rozhodnutí. Jak víme z předchozích kapitol, dítě bývá nejprve doprovázené a ovlivnitelné především autoritou dospělého, v pubescenci pak svými vrstevníky, ale po celou dobu jeho vývoje je ovlivňováno ještě něčím dalším, a to médii. Především televizí a internetem. Jsou to informační a komunikační prostředky, u kterých děti tráví velkou část svého volného času. Kromě zábavy jsou média pro dítě prostředkem poznávání, bohužel i negativních věcí. Současné děti můžeme označit jako „děti internetové generace“ nebo za „generaci Z“ či „digitální domorodce“, tzn. že s internetem vyrůstají od mala. V tomto případě bychom mohli rodiče označit za „digitální přistěhovalce“, protože se až v dospělosti učí a objevují potenciál moderních technologií. Tím se proměňují i role rodiče a dítěte vzhledem k tomu, že o používání internetu většinou děti ví víc než rodiče. Dnes, především u dětí, je normální „být na síti“, díky mobilnímu internetu je to dokonce reálné. Ale mají dostatečný kontakt s reálným světem? Eckertová a Dočekal (2013, s. 21) říkají, že pro dnešní děti mizí rozdíl mezi být online a offline.

Boydová (2017, s. 13) podotýká, že užívání moderních technologií, nemění samotnou podstatu komunikace, ale její formu. Můžeme si položit zajímavou otázku, a to, co děti táhne k sociálním sítím. Boydová na toto odpovídá „*ze stejných důvodů, z jakých jim interakce s veřejností přinášela potěšení odjakživa; snaží se díky propojení s dalšími lidmi stát součástí většího světa a zajistit si volnost pohybu*“. (Boydová, 2017, s. 23) Dříve se takové věci děly na hřištích, v parcích či obchodních domech. Hulanová (2012, s. 13) říká, že „*digitální média se pro dnešní děti stávají branou pro prožívání a poznávání reálného světa*“. Děti používají internet k běžným dětským aktivitám jako učení, hrám, komunikaci, hledání přátel, což se jeví jako v pořádku. Nadměrné užívání internetu k tomuto běžným aktivitám může negativně ovlivnit vývoj dítěte např. si mohou více cenit přátelství na sociálních sítích než přátelství v reálném životě. Je dobré zdůraznit, jak je ke kladnému vývoji dítěte potřeba rozvíjet motorické, jazykové, sociální dovednosti, inteligenci, logické myšlení i samotnou osobnost, které se rozvíjí běžnými činnostmi dětí, jako kreslením, vystřihováním, říkankami i hraním si na pískovišti. Takže pokud bude vývoj dětí probíhat především na internetu, mohl by být ohrožen.

Hulanová (2014, s. 187) podotýká, že „*právě internet vystavuje děti různým vlivům, pokušením a nebezpečným myšlenkám, které jim zdánlivě mohou zaručit slávu a prospěch nejen mezi vrstevníky*“. Vzhledem k tomu, že děti jsou velmi vynalézavé a rádi si vyzkouší vše nové, je internet, tedy jeho virtuální prostředí zároveň prostředím rizikovým, např. protože děti především v mladším školním věku neumí řádně rozlišit mezi fantaziemi/virtuálnem a realitou. Takové chování, které je ve větší míře ovlivněné emocemi a touhami sebou může přinášet i samotné rizikové chování, kterým se zabývá následující kapitola.

3 Vymezení rizikového chování

S tímto pojmem se můžeme setkat velmi často. Tato oblast se těší velkému zájmu nejen rizikových jedinců, ale celé veřejnosti. Nalezneme ho v odborné literatuře, vládních dokumentech (př. Národní strategie primární prevence rizikového chování), ale i v médiích. Každý jedinec si pod pojmem rizikové chování může představit něco jiného. Někdo může za takové chování označit kouření, pití alkoholu či experimentování s návykovými látkami v útlém věku. Jiný naopak lhaní, záškoláctví, krádeže či agresivní chování. Každý by měl pravdu. Pojem rizikové chování je velmi široký. Jistě bychom se shodli na tom, že jde o chování, které nepovažujeme za „standartní“, ale naopak ohrožující jedince či dokonce společnost. K takovému chování se mohou uchýlit děti i dospělí jedinci. Důležité je věnovat pozornost rizikovému chování u dětí a mladistvých, kde lze takovému chování prevencí předejít nebo pomocí intervence zabránit nežádoucím následkům. Může být podmíněno zvědavostí např. vyzkoušení drogy, vyhledáváním adrenalinu, sociálním prostředím, psychikou či výchovou. Matějček definuje pojem riziko jako „*termín v němž sice zaznívá nebezpečí, ale s možností úniku z jeho dosahu, kdy riziko tu je, ale může a nemusí být naplněno*“. (Matějček, 1992, s. 38) V následujících podkapitolách je tento pojem vysvětlen, dále jsou uvedeny druhy rizikového chování podle Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy a možné příčiny vzniku.

Pojem rizikové chování chápeme jako nadřazený k pojmům „problémové, asociální, delikventní, antisociální či disociální chování“. Tyto pojmy bývají předmětem teorií, které se snaží najít a vysvětlit základní příčinu rizikového chování z biologického, psychologického či sociálního hlediska. (Sobotková, 2014, s. 40)

Miovský (2015, str. 28) tímto pojmem nahrazuje doposud používaný termín sociálně patologický jev, který klade důraz na společnost než jedince, osobu takto označenou stigmatizuje a jasně zařazuje do určité skupiny. Pojmem rizikové chování rozumí takové chování, jehož důsledkem je vznik zdravotních, sociálních, výchovných či dalších rizik pro jedince nebo společnost. Dále klade větší důraz na ohroženého jedince či skupinu u kterých jsou viditelné vzorce rizikového chování, které ukazují, čím a v jaké míře dochází k ohrožení zdraví jedince, možné důsledky rizikového chování a účinnou prevencí či intervencí.

Bělík a Hoferková (2017, s. 34) v slovníku sociální patologie představují rizikové chování jako „*různé typy chování, které se pohybují na škále od extrémních projevů „běžného“ chování (např. provozování adrenalinových sportů) až po projevy na hranici patologie (např. nadměrné užívání alkoholu, cigaret, kofeinu, nelegálních drog či násilí)*“.

Rizikové chování vzniká podle Kabička (2014, s. 14) i s rozvojem moderních technologií, se kterými umí pracovat i velmi mladí jedinci. Technologie dětem otevírají nové možnosti, jako globální komunikaci, ale také díky nim děti tráví příliš mnoho času ve virtuálním světě, ne vždy je vhodně použijí či využívají a stávají se na nich závislé. Dalším rizikem je nedostatek pohybu dětí sedících u tabletů a počítačů.

3.1 Druhy rizikového chování

Dělení rizikového chování ji jistě celá řada, my se zaměříme na to od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), které vyjmenovává v Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027 (2019, s. 6, online) rizikového chování následovně:

- **agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, vandalismus** (poškozování veřejného majetku – lavičky v parku, grafity), **intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;**
- **záškoláctví** (může souviset s poruchami chování a učení, útek před problémy ve škole);
- **závislostní chování, užívání všech návykových látek** (legální návykové látky – alkohol, cigarety, nelegální návykové látky – drogy), **netolismus** (závislost na počítačových hrách, sociálních sítích), **gambling;**
- **rizikové sporty** (přeceňování vlastních schopností, jízda mezi vagony vlaku, boilderling – lezení bez lana) **a rizikové chování v dopravě** (neznalost dopravních předpisů, přeceňování vlastních schopností), **prevence úrazů;**
- **spektrum poruch příjmu potravy;**
- **negativní působení sekt;**
- **sexuální rizikové chování** (předčasný pohlavní styk, promiskuita, styk bez kondomu, předčasné těhotenství).

Sobotková (2014, s. 40-41) kromě dělení již zmíněného MŠMT dále považuje za rizikového chování:

- **lhaní;**
- **obecně kriminální jednání** (především krádeže);
- **rizikové chování na internetu** (nevhodné či nelegální stránky, otevírání spamů a reagování na ně, stahování a kopírování hudby a filmů);
- **užívání anabolik a steroidů;**
- **sebepoškozování.**

3.2 Příčiny vzniku rizikového chování

Jak jistě každý z nás ví a většina si vyzkoušela na vlastní kůži, žádná cesta, na kterou se vydáme není bez překážek, nástrah či pokušení, a i přes velkou snahu dojít úspěšně až na konec se může stát, že o nějakou tu překážku zakopneme nebo podlehneme pokušení. Stejná je cesta i dětí do dospělosti. Některé děti zvládají prostupovat cestou a odolávat nástrahám samy, jiným dětem pomáhají projít jejich prvotní cestu rodiče. Bohužel jsou tu ale i děti, které si nedokážou poradit samy, nemají nikoho, na koho se obrátit nebo doslova „propadnou“ pokušení. Takové děti mohou být nešťastné, uzavřené, zlé, upozorňují na sebe nevhodným způsobem, jednoduše se mohou začít chovat rizikově.

Rizikovým chování se již zabývalo mnoho odborníků a bylo a stále je předmětem zájmu několika vědních oborů. Ti ho nejen zkoumali a dělili, ale snažili se přijít i na možné příčiny takového chování. V rámci konkrétního oboru se rozlišovaly tzv. jednofaktorové teorie, které tvrdily, že takové chování je způsobeno jedním určitým faktorem. Tyto teorie dominovaly na konci 19. a počátku 20. století. Tím se v rámci jednotlivých disciplín projevuje snaha o celistvý a úplný výklad příčin rizikového chování. **Biologické teorie** se snaží dokázat, že rizikové chování je způsobeno na základně dědičných faktorů, **psychologické** jako důsledek narušené psychiky a **sociologické** zastávají názor, že rozhodující roli sehrává společnost. Současný pohled bere v úvahu poznatky z různých vědních oborů a snaží se o ucelený výklad příčin rizikového chování a nazýváme ho polyetiologický (multifaktorový). (Kraus, Hroncová, 2010, s. 14)

Kraus a Hroncová (2010, s. 23-28) uvádí, že vznik rizikového chování můžou zapříčinit **vnitřní (endogenní) faktory**, které jsou spojené se samotnou osobností dítěte. Tyto faktory mohou mít povahu biologickou (faktory vrozené, geneticky dané) nebo

psychologickou (faktory ovlivňující průběh vývoje osobnosti). Další faktory zapříčiňující vznik rizikového chování nazýváme **vnější (exogenní)**. To jsou faktory, které nalezneme v rodině, vrstevnických skupinách, škole nebo médiích. V současné době je uplatňován multifaktorový přístup, tedy na vzniku rizikového chování má určitý podíl zároveň několik faktorů.

Ačkoliv již víme, že rizikové faktory se mezi sebou podmiňují, je důležité vědět, v jakém okruhu faktorů jsou jednotlivé faktory zapříčiňující vznik rizikového chování. Proto si u každého okruhu uvedeme příklady.

Vnitřní (endogenní) faktory rozdělíme na:

- **Biologické** faktory, které mohou mít vliv na rizikové chování jsou nedonošenost, nízká porodní váha, postižení, úraz, vrozené dispozice jako porucha chování a emocí (ADHD z anglického „Attention Deficit Hyperactivity Disorder“ - porucha pozornosti s hyperaktivitou), impulzivita, snížená sebekontrola, sklony k agresivitě (ve větší míře se vyskytují u chlapců), nízká úroveň inteligence a obtížný temperament (emočně labilní extrovert).
- **Psychické** faktory jsou získané, utváří se v průběhu vývoje, a to především v raném dětství. Jedná se o deprivaci (nechtěné děti, absenci klíčové osoby, život v institucionální péči), nízkou sociabilitu, malou míru empatie, nízkou odolnost vůči stresu, nízkou adaptabilitu. (srov. Vojtová, 2008, s. 39-40; Fischer, Škoda, 2014, s. 171-172; Kraus, Hroncová, 2010, s. 23-25)

Vnějšími (exogenními) faktory jsou:

- Vliv **prostředí**, nejčastěji místo a okolí bydliště kde je vysoká hustota zalidnění, špatné životní podmínky, vyskytuje se násilná a kriminální činnost, sociální nebo kulturní diskriminace či socioekonomické znevýhodnění.
- Faktory spojené se **školou** jsou například nepřiměřené nároky kladené na dítě, školní neúspěch, zaměření učitele na chyby a špatnou kázeň, role „outsidera“ ve třídě, šikanování, odmítání spolužáky či slabá vazba na školu.
- **Vrstevnické skupiny** mají velkou roli při vzniku rizikového chování. První trestná činnost (drobné krádeže), konzumace alkoholu či experimentování s drogami probíhá v partách. Ty se stávají oporou pro děti z dysfunkčních rodin, kde je takové chování podporováno skupinovým tlakem.

- **Rodina** je považována za klíčového činitele, který svým selháním vede k rizikovému chování dětí. Může mít vliv na vznik nežádoucího chování její strukturou v případě neúplné rodiny či velmi početné, nepřítomností otce či nezletilou matkou, dále pokud je narušeno rodinné prostředí manželskými spory, násilím v rodině, sociální izolací, také díky špatnému rodičovskému vzoru – kriminalitou rodičů, abúzem alkoholu a návykových látek a neposlední řadě výchovou při velmi tvrdém vyžadování kázně či „nevýchovou“, která spočívá v odmítání dítěte, nedostatku času a zájmu o dítě, nedostatečném vedení nebo dokonce zanedbávání (dvoukariérová manželství).
- Neméně zásadním faktorem jsou především v dnešní moderní době **média**. Ta mají velký vliv na socializaci dětí, přičemž jejich obsah je plný dezinformací, násilí a fikce, které děti často nedokáží rozpoznat a oddělit od reality. (srov. Vojtová, 2008, s. 40-41; Kraus, Hroncová, 2010, s. 25-28)

3.3 Prevence rizikového chování

Prevence rizikového chování je celospolečenská povinnost národní vlády, ale i evropských a světových organizací, jako jsou OSN nebo WHO, pro které je jednou z priorit ovlivnění a pokud možno zmírnění či úplné odstranění zdravotních důsledků rizikového chování u dětí a mládeže. Celospolečenské kroky ke zmírnění důsledků rizikového chování by měli být zřejmé a oslovovat celou veřejnost, a nejen děti a mladistvé, aby jim pro řádný vývoj mohlo být vytvořeno vhodné prostředí např. bezpečnější doprava, preventivní besedy, mimoškolní aktivity apod., ale především dlouhodobé a individuální výchovné působení, které začíná v rodině. (Kabíček, 2014, s. 15)

Pedagogický slovník prevenci definuje jako soubor různých opatření, které jsou zaměřené na předcházení nežádoucím jevům jako onemocnění, poškození či sociálně patologickým jevům. (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 178) Miovský za prevenci rizikového chování považuje *„jakékoli typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhají řešit jeho důsledky“*. (Miovský, 2015, s. 29)

Prevenci dělíme podle zaměření na **primární**, která se zaměřuje na doposud nezasazenou populaci, dále **sekundární**, ta je směřována na jedince, u kterých je zvýšená pravděpodobnost vzniku rizikového chování nebo se u nich již vyskytlo a **terciární**, která

se snaží minimalizovat následky a předcházet dalším rizikům souvisejících s rizikovým chováním. Jistě se shodneme, že předcházet rizikovému chování je lepší než jeho následné řešení. Proto je velmi důležité dbát na primární prevenci rizikového chování. Tu podle Národní strategie primární prevence dále dělíme na **specifickou primární prevenci**, jenž zahrnuje aktivity a programy zaměřené jednoznačně na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování a **nespecifickou primární prevenci**, jako zdravý životní styl či volnočasové aktivity, které nejsou zaměřeny na určitý typ rizikového chování, ale pomáhají snížit riziko vzniku nežádoucího chování. (Národní strategie primární prevence 2019-2027, 2019, s. 5, online)

Prevence rizikového chování by měla probíhat od útlého věku dítěte a postupně se přizpůsobovat určitým vývojovým stupňům věku. Prevence rizikového chování probíhá především ve školských zařízeních a v rodině. Skopalová označuje rodinu za prvotního činitele v rámci preventivního působení. Rodinu jako místo, kde si dítě osvojí základy svého hodnotového systému, především při společně tráveném volném čase. (Skopalová, 2010, s. 29) Při prevenci před rizikovým chováním je dobré posilovat protektivní faktory. Šolcová protektivní faktory definuje jako „*charakteristiky, které v interakci s nepřízní či protivenstvím redukují nebo eliminují potencionální negativní účinek rizikových faktorů*“. (Šolcová, 2009, s. 14)

4 Sociální sítě jako novodobý fenomén

Sociální sítě jsou velmi aktuální a pro dnešní děti každodenní téma. Řadí se mezi **nová média** (dále do nich patří internet, GSM – globální systém pro mobilní komunikaci či počítačové online hry). Moravec uvádí, že nová média se odlišují od tradičních především v oblastech reprodukce, archivace a distribuce obsahu. Obsah sdělení lze pomocí nových médií libovolně množit a šířit obrovskou rychlostí s minimálními náklady. (Moravec, 2010, s. 12-13)

Abychom mohli pochopit co jsou sociální sítě musíme znát prostředí, ve kterém se nacházíme, pokud jsme připojeni neboli on-line. Díky internetu vznikl virtuální prostor, kde lidé nachází nové a přispívají svými názory, vědomostmi, seznamují se s lidmi apod. Když „brouzdáme“ po internetu či jsme připojeni na sociálních sítích, nacházíme se v kyberprostoru. **Kyberprostor** definuje Kolouch (2016, s. 43) jako *„virtuální realitu nemající konec ani začátek nebo jako prostor kybernetických aktivit či jako prostor vytvořený informačními a komunikačními technologiemi, který vytváří virtuální svět (či prostor) jako paralelu k prostoru reálnému“*. V kyberprostoru se ocitáme pokaždé když vstoupíme do on-line prostředí. Podle Zákona o kybernetické bezpečnosti § 2 písmene a) je kybernetickým prostorem *„digitální prostředí umožňující vznik, zpracování a výměnu informací, tvořené informačními systémy, a službami a sítěmi elektronických komunikací“*. (zákon č. 181/2014 Sb., § 2) Kyberprostor je rozdílný od reálného světa, tudíž v něm neplatí pravidla, např. morální, kterými se řídíme v běžném/reálném světě.

Sociální sítě jsou dnes jedním z nejrozšířenějších komunikačních fenoménů. Sociální sítě jsou místem, kde o sobě její uživatelé uvádějí dobrovolně a veřejně informace o vlastní osobě, komunikují i sdílí různé fotky a komentují příspěvky. Samotná sociální síť je služba, která umožňuje jejím uživatelům komunikovat a sdílet data. Jirásek, Novák a Požár (2015, s. 107) vysvětlují sociální síť ze sociologického hlediska jako propojenou skupinu lidí, kteří se navzájem ovlivňují a vytváří ji na základě společných zájmů, rodinných vazeb či podobných důvodů. Ve spojení s internetem vznikají weby, které se přímo zaměřují na vytváření sociálních sítí jako například Facebook.

Pavliček (2010, s. 125–127) definuje sociální síť na internetu jako místo, kde si vytvoříme vlastní profil, na kterém je umožněno vytvářet a udržovat seznam vzájemně propojených kontaktů. Jako místo, kde každý uživatel sítě vymezuje své vlastnosti

a charakterizuje se pro ostatní uživatele. Lidé společně vytváří virtuální „komunitu“, kde si vzájemně prohlíží zveřejněné informace, publikují své názory, sdílí fotografie apod. Lidé pomocí internetových sociálních sítí přenášejí do digitálního prostředí vazby a zkušenosti z reálného světa. Dále při používání sociálních sítí poukazuje na vysokou míru vzájemného ovlivňování mezi jednotlivými uživateli, příslušnost k nějaké skupině, a také, že připojení k nějaké sociální síti ovlivňuje chování a myšlení jedince, což formuje jeho psychiku i samotný život.

Sociální síť je to, co bychom si před několika desetiletími ani nedokázali představit. Dvojměrný svět obrazu a zvuku, který nám poskytne okamžité informace, propojuje nás navzájem a ukazuje zážitky tak fascinující, které nám mohou pomoci zapomenout na bezútěšnou realitu kolem nás. Místo, ve kterém nalezneme tolik názorů a faktů, na jejichž přečtení a hodnocení nebudeme mít nikdy dostatek času... Místo, kde se povědomí o čase vytrácí a při jejich užívání je důležitý zdravý úsudek. Je tedy paralelou světu reálnému. (Greenfieldová, 2016, s. 21-23) Jedinec je přitahován kyberprostorem, protože se mu otevírá ve chvílích osamění. Díky němu můžeme zapomenou nejen na samotu, ale nabízí nám tolik možností od komunikace, informací a zábavy, čímž nás okouzlí natolik, že ho používáme, i když nebudeme sami. (Greenfieldová, 2016, s. 35-36) Tím se nejen ztrácí kontakt s reálným světem, kde pak dítě ztrácí komunikační schopnosti a bojuje i s malými riziky a nástrahami.

První internetová sociální síť byla vytvořena v roce 1995 americkým leteckým inženýrem Randym Conradem. Ten chtěl navázat kontakt se svými spolužáky, a protože se mu to nedařilo tradičními způsoby, pokusil se o to vytvořením počítačové sítě, ze které vznikla úspěšná sociální síť s názvem classmates.com (vzor pro české spolužáci.cz). Boydová označuje webové stránky a služby, jako jsou sociální sítě, stránky pro sdílení videí, platformy pro blogy apod., které jejich uživatelům umožňují vytvářet a sdílet vlastní obsah přímo jako sociální média. (Boydová, 2017, s. 18) Pro doplnění můžeme uvést několik sociálních sítí jako příklad: Facebook, Messenger, WhatsApp, Twitter, LinkedIn, Google +, Instagram, Pinterest, TikTok, Snapchat, YouTube, netmonitor.cz, cesivsiti.cz atd, kterých je po celém světě nepřeberné množství. Podle výzkumné zprávy České děti v kybersvětě využívají sociální sítě děti od 7 do 17 let v průměru mezi 50-75 %, a děti ve věku od 7 do 12 let ve více jak 50 %, přestože pro ně nejsou určeny a pravidla pro jejich používání dovolují využívat služby od věkové hranice 13 let. Nejvíce děti do 11 let nejvíce sociální síť TikTok. (Kopecký, Szotkowski, 2019, s. 6-27)

Cílem všech sociálních sítí je komunikace. Komunikace z latinského *communicare* znamenající spojování. Protože elektronická komunikace je neřízená, a dodržování pravidel těžce vymahatelné, je dobré zmínit zajímavý termín spojený se sociálními sítěmi, a to **netiketa**. Tento pojem vznikl spojením anglického slova net, v překladu síť a slova etiketa. Netiketa je soubor pravidel slušného chování, které by měli uživatelé internetu dodržovat. Samotná pravidla v bodech znějí takto:

- Nezapomínat, že na druhém konci jsou lidé a ne počítač. To, co člověk napíše do počítače, by možná do očí nikdy nikomu neřekl.
- Běžná pravidla slušnosti z běžného života platí i na internetu. Co je nevhodné v reálném životě, je samozřejmě nevhodné i na internetu.
- Pokud si člověk píše s nějakým cizincem, měl by se snažit taktně zjistit, s kým mluví. Na internetu můžeme potkat lidi z celého světa, a v každé zemi platí trochu jiná morálka. Co je dovolené na americkém chatu, se nemusí tolerovat na arabském internetu, a to platí o všech podobných skupinách. O politice, náboženství, intimních věcech a o podobných delikátních záležitostech proto je vhodné diskutovat opatrně a v mezích slušnosti. Snadno lze někoho urazit.
- Brát ohled na druhé. Ne každý má tak dobré internetové připojení. Neposílat zbytečně velké e-mailové zprávy a přílohy se snažit komprimovat.
- I když někdo píše bez diakritiky, měl by se snažit psát srozumitelně. Aby příjemce věděl, že vám na něm záleží.
- Nechovat se hrubě, nerozesílat žádné lži ani polopravdy nebo soukromé informace o někom druhém.
- V diskusi pomáhat těm, co mají nějaký problém, odpovídat, pokud známe odpověď. Příště zase někdo jiný může pomoci nám. Platí zásada: „Napřed poslouvejte, pak pište.“
- Respektovat soukromí jiných. Pokud omylem přijde zpráva, která nám nepatří, je vhodné ji smazat a odesílatele slušně upozornit na chybu.
- Nezneužívat svou moc nebo své vědomosti. Pokud bychom byli správcem serveru, měli bychom přístup k poště ostatních, ale není vhodné ji číst.
- Odpouštět ostatním chyby. I my je děláme. Nevysmívat se jim a nenadávat na ně.
- Nešířit hoaxy (falešné poplašné zprávy). Zahlcují internet.
- Nerozesílat spam a reklamu.

- Neporušovat autorská práva. (srov. Eckertová a Dočekal, 2013, s. 37-38; Bezpečně online, online)

4.1 Pozitiva a negativa sociálních sítí

Kontroverzní téma dnešní doby: jsou sociální sítě dobré, pozitivní či špatné, negativní? Sociální sítě nejsou jednoznačně ani jedno. Důležitými faktory jsou kdo sociální sítě užívá, jestli je umí používat a za jakým účelem je používá. Protože se zabýváme dětmi na sociálních sítích, tak jim mohou poskytnout zábavu i vzdělání a osobní rozvoj, což jsou nesporně pozitiva, ale zároveň zde mohou narazit na nevhodný obsah jako je násilí, sexuální obsah či nebezpečné výzvy, které jsou negativní pro rozvoj dítěte. *„Záleží jen na nás, jak se k možnostem, které nám nabízejí, postavíme, zda je využijeme, či zneužijeme. Informační a komunikační technologie nejsou zbraně, jsou to nástroje. Nejsou ani dobré ani špatné. Záleží jen na lidech, k jakým činnostem je používají.“* (Kopecký a Szotkowski, 2015, s. 14) Proto si to dále v této kapitole rozdělíme a blíže přiblížíme.

Pozitiva sociálních sítí

Zajímavostí je, jak obrovskou popularitu sociální sítě mají, skoro každý měl či má účet na sociálních sítích. Proč? Sociální sítě mají svá pozitiva. Dokáží uspokojit jednu ze základních lidských potřeb. Jedním z nich je jednoduchá, rychlá a vždy možná **komunikace**, i když druhá strana není v dosahu, komunikace bourající časové i místní hranice. **Anonymita**, či jen pouhý pocit bezpečí, že jsme schováni doma za počítačem a nemusíme se nikomu podívat do očí, dodává odvalu, jedinci bývají otevřenější, upřímnější či schopni hovořit o tabuizovaných tématech. Snižujeme tím riziko ostudy či rozpaků, které mohou nastat v běžné komunikaci (zakoktání, zčervenání). Také používání **sociálních sítí jako kompenzace** při samotě a nedostatečných či neuspokojivých vztazích v osobním životě, ovšem někdo by tuto skutečnost mohl označit za negativum. Pavlíček (2010, s. 129) zmiňuje vytváření **nových mezilidských vztahů**, když lidé mezi sebou diskutují, utvrzují se v názorech či sdílí informace, to může dotvářet pocit sounáležitosti s určitou skupinou osob na sociálních sítích. Greenfieldová (2016, s. 155) uvádí, že sociální sítě jsou prostředkem pro **zvyšování globálního povědomí** mezi uživateli.

Negativa sociálních sítí

Lidé, a především děti vnímají **být „na síti“ jako nutnost** a také se podle toho chovají, co není na síti, jako kdyby nebylo, každou událost zdokumentují a vloží na svou sociální síť, kde ji se svými „přáteli“ komentují a prožívají ji s ostatními na síti, místo toho, aby ji prožívaly doopravdy. Dále **vytváření dokonalého obrazu** o sobě samém i svém okolí – hledání pocitu uznání, sbírání „lajků“. Nikdo tedy musí vědět, jací doopravdy jsme. Takové chování nahrazuje jedinci náklonnost, které se mu dostatečně nedostává. Možnost 24-hodinového přístupu, z čehož plyne **nadměrné trávení času** na sociálních sítích, které může negativní dopad na zdraví dítěte (obezita, poruchy spánku) i na vztahy s okolím. Čím více času dítě stráví ve světě sociálních sítí, tím více ho ovlivní. Greenfieldová (2016, s. 50) poukazuje na to, že dlouhodobé a nadměrné užívání sociálních sítí může snížit empatii a porozumění lidem v reálném světě, a naopak zvyšuje ochotu riskovat. Můžeme se někoho nevhodným tématem dotknout, ale přes chat neuvidíme, že se červená, pláče jako při komunikaci v reálném světě, takže pokud nám to jedinec jednoznačně nesdělí, tak nemusíme mít dostatek signálů ke vhodné omluvě. Ve zkratce klesá emoční inteligence. Greenfieldová dále upozorňuje na nově vzniklý fenomén **„šmírování povoleno“**, možnost klidně a anonymně sledovat ostatní uživatele sociálních sítí a zjišťovat si informace o tom co dělají i o nich samotných. (Greenfieldová, 2016, s. 148) Do negativ můžeme zahrnout i **anonymitu**, při které jedinci ztrácí zábrany morálního chování.

4.2 Rizika sociálních sítí

Sociální síť dnes používají jak dospělí lidé, tak především děti. Pro rodiče by tedy mělo být jednou z priorit vědět, s jakými riziky se mohou děti v kyberprostoru setkat a v případě potřeby vědět, jak jim pomoci. Děti jsou velmi zvědavé a chtějí vyzkoušet co nejvíc věcí, ale bývají nezkušené a důvěřivé, čehož internetoví útočníci využívají. Útočníci pro úspěšný konec jejich nebezpečných praktik věnují i delší časové období pro komunikaci s obětí, budují důvěru, jsou přátelštější (např. při kybergroomingu). Protože na internetu i samotných sociálních sítích můžeme setkat s velkým množstvím nejrůznějších rizik zaměříme se především na rizika, která se podle vybraných českých výzkumů vyskytují nejčastěji. Dále jsou zmíněna pro doplnění nebezpečná a aktuální rizika, které mohou narušit psychickou pohodu, zdravý osobnostní vývoj, postavení či samotnou životní spokojenost. Ale zároveň to jsou rizika společnosti známá, ve školních

preventivních přednáškách častá a také jsou předmětem zkoumání v empirické části této práce.

Kyberšikana

Jako první a společností velmi známé riziko je kyberšikana. Vysvětlení kyberšikany vychází z definic šikany, která je označována jako úmyslné, opakované a agresivní chování/jednání s cílem ublížit namířené proti jednotlivci či skupině, která se nemůže snadno bránit. Takže kyberšikanu definujeme jako záměrnou, opakovanou a zraňující činnost, která je prováděna pomocí informačních a komunikačních technologií. Kopecký a Szotkowski uvádí, že kyberšikana souvisí se šikanou, ale odehrává se pouze v psychické rovině. Projevuje se především ponižováním, nadáváním, urážením, zastrasováním, vyhrožováním, vydíráním či obtěžováním, a to jsou projevy psychické šikany. Útoky se odehrávají ve virtuálním prostředí, což zvyšuje počet diváků i dalších potenciálních šířitelů, tím narůstá i dopad útoku na oběť. (Kopecký, Szotkowski, 2015, s. 10-14) Boydová upozorňuje, že moderní technologie vytvořili pro šikanu pouze nový prostor, přičemž takové chování se vyskytovalo i před nástupem internetu. Online prostředí díky zvýšené viditelnosti a prostupnosti informací přidává šikaně na intenzitě a zvyšuje počet potenciálních spolupachatelů, šířitelů. (Boydová, 2017, s. 162-163)

Nejčastějšími projevy kyberšikany jsou: zveřejňování a rozesílání ponižujícího materiálu s cílem veřejného posměchu, ponižování a pomlouvání v rámci sociálních sítí, krádež identity nebo zneužití cizí identity ke kyberšikaně, ztrapňování pomocí falešných profilů, provokování a napadání uživatelů v online komunikaci (tzv. trolling), zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť, vyloučení z virtuální komunity a obtěžování. (Kopecký, Szotkowski, 2015, s. 18-21) Další formou kyberšikany je tzv. happy slapping neboli „veselé fackování“, které se vyznačuje předem připraveným fyzickým útkem, který je natáčen na video a následně sdílen na internetu s cílem pobavit. (E-Bezpečí, 2008, online)

Sexting

Sexting je elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem. (Jirásek, Novák a Požár, 2015, s. 102) Nebezpečí sextingu spočívá v především ve vysokém riziku zneužití citlivých materiálů potenciálním útočníkem (může se jednat o neznámou osobu, ale i bývalého partnera), který může získaným materiálem oběť

vydírat a šikanovat, a to i po uplynutí několika let od zaslání fotografie či videa. (Kopecký, Szotkowski, 2015, s. 53) Kožíšek a Písecký považují sexting za jedno z nejrizikovějších chování na internetu a jeho rizikovost spatřují především ve ztrátě kontroly nad citlivým obsahem ihned po odeslání, kdy zasláný materiál může být kdykoliv zneužitý např. rozesláním intimních fotek bývalým partnerem. Po zveřejnění takového materiálu je rychlost jeho šíření vysoká, ale možnost úplného odstranění velmi nízká. Sexting bývá často spojený s vydíráním či nátlakem ze strany útočníka, který může skončit sebepoškozováním nebo sebevraždou ze strachu z veřejného posměchu a ponížení. (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 83)

Kybergrooming

Kybergrooming znamená takové chování uživatelů internetových komunikačních prostředků, kteří se snaží získat důvěru dítěte s cílem ho zneužít buď sexuálně či k nějakým nelegálním aktivitám. (Jirásek, Novák, Požár, 2015, s. 69) Kybergrooming je psychickou manipulací, při které je dítě kybergroomerem neboli „internetovým predátorem" manipulováno po delší dobu, od pár měsíců po dobu několika let. Kopecký a Szotkowski upozorňují, že internetový predátoři mohou být jedinci s nízkým i vysokým sociálním statutem (učitel, právník, policista), oběť může útočníka znát, nebo s ním být i v příbuzenském vztahu. Dále uvádí, že nejčastější obětí bývají děti ve věku 11-17 let, ve kterém velmi intenzivně užívají sociální sítě a navazují kontakty s cizími lidmi. (Kopecký, Szotkowski, 2015, s. 37-38)

Kybergrooming má 4 základní etapy:

1. **Příprava kontaktu s obětí** – vybudování falešné identity útočníka (útočník o sobě uvádí nepravdivé informace, které později upravuje, aby oslovil vybranou oběť co nejefektivněji).
2. **Kontakt s obětí, navázání a prohlubování vztahu** – efekt zrcadlení (tzv. mirroring, napodobování oběti), budování důvěry, probírání citlivých témat a témat se sexuálním obsahem, izolování oběti od okolí, sbírání osobní informací s následným profilováním oběti.
3. **Příprava na osobní schůzku** – vyhrožování, vydírání (pokud by oběť odmítla osobní schůzku, útočník by o oběti zveřejnil kompromitující materiály), překonávání věkového rozdílu mezi útočníkem a obětí (př. dospělý agresor sdělí oběti, že ho na určitém místě vyzvedne otec agresora, přičemž popsany dospělý bude sám agresor).

4. **Osobní schůzka** – pokračující manipulace (na první schůzce nemusí dojít k útoku, ale k prohlubování navázaného vztahu), samotný sexuální či jiný fyzický útok. (Kopecký, Szotkowski, 2015, s. 39-43)

Kyberstalking

Kyberstalking lze jednoduše přeložit, vysvětlit jako nebezpečné pronásledování na internetu. Portál Internetem bezpečně definuje kyberstalking jako dlouhodobé, opakované a stupňované kontaktování – pronásledování oběti pomocí informačních a komunikačních technologií s cílem vyvolat pocit strachu o soukromí, zdraví či dokonce život oběti. Motivem pro takové jednání může být snaha demonstrovat svou sílu obtěžováním, vyhrožováním nebo vydíráním oběti, poškození pověsti oběti, snaha o opětovné navázání vztahu-kontaktu po odmítnutí či přerušení. Nejčastějšími projevy jsou např. neustálé kontaktování oběti pomocí SMS zpráv nebo zpráv prostřednictvím messengerů a e-mailů, opakované komentování příspěvků na sociálních sítích oběti, monitorování počítače oběti speciálními programy, zveřejňování informací ze života oběti, či obtěžující kontaktování přátel oběti. (Internetem bezpečně, online)

Dalším rizikem je například **sdílení osobních údajů**. Největší riziko je v tom, že lidé na mezi své „přátele“ nepřidávají jen skutečné přátele, ale i cizí osoby, které mohou naše osobní údaje i zneužít. Děti často uvádějí na sociálních sítích celé jméno, bydliště, datum narození, navštěvovanou školu, telefonní číslo, zájmy a koníčky či sdílení polohy. Takové „sebeodkrývání“ nahrává útočníkům i sexuálním predátorům. Jak uvádí Pavlíček (2010, s. 168) každý uživatel by si měl být vědom rozšíření a možného dopadu šíření osobních informací. Také komentováním a označováním „přátel“ narušují nejen své ale i soukromí ostatních. To může být velkým rizikem především u dětí.

Dalším rizikovým chováním může být nekritické přijímání jakýchkoliv informací z internetu. Takové chování se pojí s **fake news** neboli **dezinformacemi**. Kopecký termínem fake news označuje lživé a nepravdivé zprávy. Někdy je jimi označena i žurnalistika, která je založena na šíření těchto nepravdivých informací prostřednictvím masmédií, a především sociálních sítí. Fake news často využívají stereotypů a generalizovaných názorů např.: Romové jako zloději, hloupé blondýny či vidláci z venkova, na kterých je vytvořen jejich obsah budící většinou silné emoce. (Kopecký, 2017a, online) Riziko je v tom, že většina lidí, nejen dětí si informace neověřuje, a přesto si díky takovým informacím utváří svůj pohled na svět. Boydová upozorňuje, že

„navzdory to mu, že se o programech mediální gramotnosti diskutuje už několik desetiletí a že jsou i nesystematicky zaváděny, většině lidí chybí dostatečná praxe, aby dokázali obsah, který konzumují, kriticky zhodnotit“. (Boydová, 2017, s. 218)

Také je tu riziko nazvané **netolismus**, kterým označujeme psychickou závislost na tzv. virtuálních drogách jako jsou počítačové hry, sociální sítě, virální videa nebo online nakupování. Je ošemetné hovořit o netolismu, když je dnes zcela běžné být nepřetržitě online. Ale jako jiné závislosti i netolismus má své znaky jako především ztráta kontroly na časem stráveným online, špatné psychické ladění, když jedinec není delší dobu na telefonu nebo počítači, narušení vztahů s okolím a zanedbávání povinností. (E-Bezpečí, 2019, online) Šance dětem uvádí, že u dětí jde spíše objevuje problémové užívání sociálních sítí a pro skutečnou závislost uvádí 5-6 hodin denně strávených na internetu. (Šance dětem, 2016, online) Zajímavými druhy závislosti jsou nomofobie a syndrom FoMO. **Nomofobie** označuje strach, že z nějakého důvodu nebudeme moci používat mobilní telefon (vybitím baterie, ztrátou signálu), projevuje se neustálou kontrolou s nutností okamžitě reagovat při „zacinkání“ telefonu. (E-Bezpečí, 2015, online) Na tu se váže **syndrom FoMO**, který znamená strach z toho, že něco zmeškáme, propásneme a vyžaduje neustálý přehled o dění na sociálních sítích, což se projevuje neustálým online připojením. (Kopecký, 2017b, online)

Touha po zviditelnění, obdivu a spoustě „lajků“ někdy předchází i zdraví nebo dokonce životu. Důkazem jsou pro to **killfie**. To jsou fotografie zachycující jedince v nebezpečných situacích např. se žralokem nebo na vrcholku mrakodrapu. (CZ.NIC, 2019, online) A také **challenges**, což jsou on-line výzvy nabádající jedince k různým činnostem, které mohou být pozitivní (př. charitativní výzvy) nebo negativní, které nabádají k nebezpečnému chování jako sněžení lžičky mleté skořice, vdechování předmětů nosem a následné vytažení ústy. (Kopecký, 2019b, online) Takové chování je velmi nebezpečné, bohužel většina aktérů v tom vidí pouze zábavu a neuvědomují si možná rizika.

Protože se tato práce zaměřuje na povědomí rodičů, přiblížíme si ještě jeden zajímavý fenomén. Rodiče, by si měli uvědomit, že nejen jejich děti, ale i oni samotní mohou svým neopatrným chováním na sociálních sítích dítě ohrozit. Příkladem je relativně nově vzniklý fenomén nazvaný **sharenting**. Vznik spojením slov anglických slov share (=sdílet) a parenting (=rodičovství). Portál E-Bezpečí definuje sharenting jako nadměrné

sdílení fotografií či videí dětí jejich rodiči, zpravidla bez souhlasu dítěte. (Kopecký, 2019a, online)

4.3 Příčiny vzniku rizikového chování na sociálních sítích

Suler vysvětluje rizikové chování na internetu především díky **disinhibici** neboli „odložení zábran“. To znamená situaci, kdy u uživatel on-line komunikace překoná svůj ostych, přestane být plachý či dokonce přestane respektovat morální nebo zákonné normy. Lidé tedy na internetu říkají, co by ve skutečnosti nikdy neřekli a dělají, co by v reálném životě nikdy neudělali. Suler samotnou disinhibici dělí na pozitivní a negativní. Za vhodnou či pozitivní můžeme označit otevřenější komunikaci, lidé odhalují svá tajemství, emoce, obavy, přání či velmi osobní věci, protože se cítí v bezpečí a nebojí se odhalení. Za negativní takové chování, jako projevy nenávisti, vyhrožování, drsnou kritiku nebo odhalování temných, nevhodných míst internetu jako stránky s násilím nebo pornografií. Takové chování na internetu, tedy překonávání „psychologických bariér“ podmiňuje několik faktorů, které se vzájemně ovlivňují:

- **Anonymita** – ostatní uživatelé o nás vědí, jen to, co jim o sobě řekneme, a pokud chceme, můžeme svou identitu skrývat. To má za následek, že lidé mají možnost oddělit jejich činy od své identity.
- **Neviditelnost** – v online prostředí nemusí být vidět naše aktivita, to podporuje uživatele k „prohledávání“ stránek s nevhodným obsahem či psát urážlivé komentáře. Také není vidět osoba fyzicky, tzn. druhá strana nepozná jak se např. u komunikace přes sociální sítě tváříme.
- **Asynchronní neboli odosobnělá komunikace** – lidé si na své zprávy neodpovídají v reálném čase a na odpověď můžeme čekat třeba i několik týdnů. Odpověď si tedy můžeme promyslet a odpovědět až se nám bude chtít.
- **Solipsistická introjekce** – zosobnění si druhé osoby podle našich představ, pocitů, očekávání, protože osobu neznáme osobně, nekomunikujeme tváří v tvář. Solipsismus ve filosofii znamená, že vnější svět existuje jen v naší hlavě. Při čtení zpráv můžeme v hlavě slyšet hlas, který zprávu čte, což může vyvolat pocit, že mluvíme sami se sebou, a proto jsme ochotni říci nejrůznější věci, které se nahlas neříkají.
- **Disociativní představivost** – identitu, kterou jsme stvořili v kyberprostoru oddělíme od skutečného světa, můžeme žít dva životy – jeden on-line a jeden reálný. To sebou

přináší i odmítání odpovědnosti za on-line identitu v reálné životě, protože je považována za „někoho jiného“.

- **Minimalizace authority** – když ostatní uživatelé nevědí kdo ve skutečnosti jsme, smývají se mezi lidmi rozdíly, nemáme v tu chvíli žádný sociální status, nikdo netuší, jestli jsme ředitel mezinárodní korporace nebo „obyčejný“ člověk. Tím má každý stejnou možnost vyjádřit svůj názor. (Suler, 2004, online)

Samozřejmě, že toto nejsou jediné faktory, které mohou zapříčinit nevhodné chování na sociálních sítích, takové chování může mít příčinu právě v reálném životě jedince (viz. kapitola 3). Každý člověk je jedinečná osobnost s vlastními pocity, stupněm morálky i mírou odolnosti proti negativním vlivům a schopnostmi se jim bránit. Máme své osobní a kulturní hodnoty, které uznáváme za vhodné, takže je nakonec na nás samotných, jak se rozhodneme na sociálních sítích chovat. Jinak je to ale u dětí, kteří ještě nemusí mít ucelené morální hodnoty nebo nedostatečné povědomí o tom, že určité chování není vhodné, či dokonce nebezpečné. Krom negativ může mít takové komunikace i své pozitivum, jako například možnost otevřeně říci svůj problém, připojit se ke skupině lidí, kteří se ocitli ve stejné situaci, získat jejich zkušenost nebo radu – to na co v opravdovém světě nemáme odvalu. Také zde můžeme komunikovat jen s tím s kým chceme, a může nám to ukázat to naše skryté „pravé“ já.

4.4 Prevence rizikového chování na sociálních sítích

Kopecný a Szotkowski uvádí, že děti se s virtuálním světem i jeho inovacemi seznamují rychleji než dospělí lidé, kteří jsou vázáni jinými aktivitami a na prodírání se světem internetu jim nezbyvá mnoho času ani sil. A pokud rodiče nemají dostatek času na hledání informací o nových službách ve virtuálním prostředí, jejich funkcích a pravidlech, mají o dané problematice mnohem méně informací než děti, což velmi ztěžuje jejich pozici při preventivním působení. (Kopecný a Szotkowski, 2015, s. 15)

Při prevenci rizikového chování na sociálních sítích není účinné zakazovat dětem užívání internetu či samotných sociálních sítí. Velká odpovědnost ale leží na dospělých, především rodičích, kteří by měli děti informovat a poučit o jejich on-line bezpečnosti a také jim umožňovat realizaci či se jim osobně věnovat v jiných sférách než v kyberprostoru. Je dobré nechat se například od dětí informovat, jaké sociální sítě nebo služby využívají a co vše „ty sítě umí“, jaké mají kamarády na sociálních sítích i to kolik času na internetu tráví. Abychom mohli dítě poučit o rizicích kyberprostoru, je

samozejmě nutné samotná rizika znát. Pro ušetření času a peněz existují webové stránky např.: E-Bezpečí (www.e-bezpecni.cz), Seznam se bezpečně (www.seznamsebezpecne.cz), Bezpečný internet (www.bezpecnyinternet.cz) nebo Bezpečně online (www.bezpecne-online.saferinternet.cz), kde rodiče naleznou spoustu užitečných informací a rad, jak předcházet rizikovému chování v kyberprostoru či jen s čím se mohou jejich ratolesti na internetu setkat. (Hulanová, 2014, s. 196-197)

Preventivní působení rodičů bychom mohli rozdělit na informování dětí o pravidlech pro bezpečné používání internetu a samotné rodičovské setkání/poznání online prostředí. Také musíme s dítětem o takových věcech mluvit upřímně a otevřeně a ubezpečit ho, že je dobré se s takovou nepříjemnou skutečností svěřit a s pomocí rodiče se může snáze vyřešit.

Co by děti měly vědět:

- Nesdělovat adresu bydliště, telefonní číslo, adresu školy, jména či telefonní čísla rodičů a podobné osobní informace, nikomu na sociálních sítích, ani je uveřejňovat na svých profilech, i když k tomu mnoho sociálních sítí vybízí.
- Neposílat žádné fotografie či videa nikomu na sociálních sítích, pokud ho neznají. Pokud je to například kamarád, kterého znají osobně, zvážít jakou fotku (jaký obsah) posílají.
- Neměly by nikomu sdělovat své přihlašovací údaje nebo hesla.
- Neměly by si domlouvat osobní schůzku s neznámým člověkem ze sociálních sítí bez vědomí rodičů, nebo alespoň se sejít na veřejném místě a nejít na schůzku sami.
- Nepokračovat v komunikaci na sociálních sítích, pokud obsah či požadavky druhé strany jsou nevhodné urážlivé či v rozporu s dobrými mravy či zákonem. Sdílet to svým rodičům, popřípadě nahlásit uživatele na dané sociální síti.
- Neodpovídat na urážlivé či hrubé zprávy a obeznámit s tím rodiče.
- Měli by vědět, že jakoukoli informaci, fotku či video zveřejní na sociálních sítích, je ten obsah dostupný pro mnoho lidí, kteří ho poté mohou zneužít či šířit na internetu.
- Měli by vědět, že když s někým komunikují po sociálních sítích a osobně ho neznají, nemusí být vždy tím, za koho se vydává. (Hulanová, 2012, s. 108)

Co by měli dělat rodiče:

- Nechat s poučit dítětem o sociálních sítích, které využívá (co všechno lze na dané sociální síti dělat). Nebo si založit svůj účet na sítích, které využívá jejich dítě.
- Zajímat se o „přátele“ svých dětí na sociálních sítích.
- Nechat dítě sepsat všechny přihlašovací údaje a hesla, které by byla použita pouze v případě nebezpečí.
- Zablokovat přístup na sociální sítě a stránky s nevhodným obsahem (př. seznamky).
- Sledovat kolik času dítě tráví na sociálních sítích, popřípadě zjišťovat co tam dělá.
- Mluvit s dětmi opakovaně o všech výhodách a rizicích sociálních sítí.
- Znat rizika, popřípadě vědět kde o nich nalézt informace a kam se obrátit v případě nějaké nastalé situace. ([www. Internethotline.cz](http://www.Internethotline.cz), www.linkabezpeci.cz, www.horkalinka.cz) (Hulanová, 2012, s. 109-111)

Samozřejmou a primární ochranou by také mělo být zvážení obsahu informací, které jsou uváděny na sociálních sítích, nastavení ochrany soukromí a nebýt přehnaně důvěřiví. Za internetovými útoky vždy stojí konkrétní uživatelé, kteří využívají nedostatečného zabezpečení účtů jiných uživatelů a jejich důvěřivosti.

5 Povědomí rodičů o rizicích na sociálních sítích

5.1 Cíle výzkumného šetření

Rizika a sociální sítě jsou dnes velmi spojovaná témata. Jednu z nejrizikovějších skupin představují děti. O chování a zajištění jejich bezpečí by se měli starat především jejich rodiče. Hlavním výzkumným cílem této práce je zjistit **povědomí rodičů o rizikovém chování dětí na sociálních sítích**. Výzkumné šetření navazuje na zpracované teoretické poznatky v předešlých kapitolách. Zjišťuje, zda rodiče vědí, s čím se jejich děti mohou na sociálních sítích setkat, také jak se samotná rizika projevují. Dále zdali rodiče vědí, co jejich dítě dělá na sociálních sítích, a jestli rodiče mají zkušenosti s tím, že jejich dítě bylo účastníkem rizikového chování na sociálních sítích. Na základě stanoveného hlavního výzkumného cíle byly formulovány dílčí cíle a to, pomocí didaktického testu zjistit **vědomosti rodičů rizikovém chování na sociálních sítích**, a dále pomocí rozhovorů zjistit **zkušenosti rodičů s rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích**.

Pro první dílčí cíl bakalářské práce, který byl zjišťován pomocí didaktického testu jsem stanovila následující hypotézu na základě prostudované literatury a výzkumů, které mapovaly vědomosti dětí o rizikovém chování na sociálních sítích, přičemž jsem předpokládala, že rodiče budou mít o jednotlivých rizicích menší vědomosti. Hypotéza je:

- H: *Nadpoloviční většina zkoumaných respondentů má z vědomostního testu hodnocení dle běžné klasifikace známku tři nebo horší.*

Dále na základě uvedené hypotézy byly položeny dvě výzkumné otázky (dále jen VO), na které chceme odpovědět.

- VO1: *Dokáží respondenti rozpoznat o jaké rizikové chování na sociálních sítích se jedná?*
- VO2: *Mají respondenti dostatek informací k preventivnímu působení pro bezpečné užívání sociálních sítí jejich dětmi?*

Druhý dílčí cíl bakalářské práce je hlavní výzkumnou otázkou (HVO) pro rozhovory: *Jaké jsou zkušenosti rodičů s rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích?* Hlavní výzkumná otázka je dále rozdělena do dílčích výzkumných otázek (DVO), které jsou rozpracovány do jednotlivých tazatelských otázek (TO).

- DVO 1: *Jaká je informovanost rodičů o aktivitách jejich dětí na sociálních sítích?*
 - TO 1: Víte, jaké sociální sítě využívá vaše dítě?
 - TO 2: Máte přehled o aktivitách vašeho dítěte na sociálních sítích?
 - TO 3: Kolik času denně stráví vaše dítě na sociálních sítích?
- DVO 2: *Jaké jsou zkušenosti jejich dětí s rizikovým chováním na sociálních sítích z pohledu oběti?*
 - TO 4: Stalo se vaše dítě někdy obětí nějakého nevhodného chování na internetu?
 - TO 5: Pokud ano, jak jste se o tom dozvěděli?
 - TO 6: Jak jste nastalou situaci řešili?
- DVO 3: *Jaké jsou zkušenosti jejich dětí s rizikovým chováním na sociálních sítích z pohledu pachatele?*
 - TO 7: Chovalo se vaše dítě někdy rizikově na sociálních sítích?
 - TO 8: Pokud ano, jak jste s o tom dozvěděli?
 - TO 9: Jak jste nastalou situaci řešili?
- DVO 4: *Jaká opatření dělají rodiče pro řádné užívání sociálních sítí jejich dětmi?*
 - TO 10: Svěřuje se Vám vaše dítě s jeho aktivitami na sociálních sítích?
 - TO 11: Zná vaše dítě rizika sociálních sítí, se kterými se při jejich užívání může setkat? Myslíte, že je dostatečně informováno o možných nebezpečích?
 - TO 12: Jak informujete a předcházíte nebezpečím pro vaše děti na sociálních sítích?

5.2 Výzkumné metody

První metodou použitou v této práci, která zkoumala vědomosti rodičů o rizikovém chování na sociálních sítích byl didaktický test vlastní konstrukce. Didaktický test je jednou z metod kvantitativně zaměřeného výzkumu. Gavora uvádí, že kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji, pomocí kterých zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu určitých jevů, které se dají matematicky rozpracovat. (Gavora, 2010, s. 35) Chráska vysvětluje didaktický test jako „zkoušku, která je sestavena výhradně z úloh s výběrem odpovědi“. (Chráska, 1999, s. 12) Didaktický test obsahoval 27 položek, testových úloh. „Testovou úlohou rozumíme otázku, úkol nebo problém obsažený v testu.“ (Chráska, 2007, s. 188) Jednotlivé úlohy byly uzavřené, nabízely vždy výběr ze čtyř možností, přičemž vždy byla správná pouze jedna odpověď.

Druhá metoda zkoumající zkušenosti rodičů s rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích byl polostrukturovaný rozhovor. Metoda rozhovoru spadá do kvalitativního výzkumu, který se podle Gavory snaží o sblížení se zkoumanými osobami a proniknutí do situací, ve kterých respondenti vystupují, abychom jim mohli porozumět a popsat je. (Gavora, 2010, s. 35) Rozhovor se snaží zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondenta. Při rozhovoru můžeme také sledovat vnější reakce respondenta. Pro toto výzkumné šetření byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, který obsahoval 12 otevřených tazatelských otázek. Výhodou otevřených otázek v rozhovoru podle Gavory je volnost a pružnost otázek, které může výzkumník v průběhu rozhovoru přeformulovat, může klást dodatečné otázky či požádat o vysvětlení odpovědi. (Gavora, 2010, s. 136) Samotný polostrukturovaný rozhovor bychom mohli označit za kompromis mezi strukturovaným a nestrukturovaným rozhovorem, u kterého si vytvoříme určitý okruh otázek, tzv. jádro rozhovoru, které doplňujeme následnými otázkami pro upřesnění a vysvětlení odpovědi respondenta. (Miovský, 2006, s. 159-160)

5.3 Procedura a výzkumný soubor

Didaktický test

Výzkumné šetření probíhalo od 21. 12. 2019 do 1. 3. 2020. Didaktický test respondenti vyplňovali online. Výběr respondentů byl zcela náhodný. Instrukce, odkaz i upozornění na anonymitu jsem šířila pomocí elektronické pošty a sociálních sítí. Celkem ho vyplnilo 212 respondentů, z čehož bylo 20 odpovědí vyřazeno. Odpovědi byly vyřazeny z důvodu uvedení věku dítěte jiného než 6-15 let, tedy věku, kdy děti navštěvují základní školu. Tudíž jsem použila výsledky od 192 respondentů. Dle údajů z webového portálu, na němž byl test vytvořen a poskytován pro sběr dat, jej 43,4 % respondentů vyplnilo v rozmezí 5-10 minut a 40,1 % respondentů v rozmezí 10-30 minut.

Výzkumný soubor je tvořen rodiči dětí, které navštěvují základní školu. Podíl respondentů dle pohlaví je velmi nevyrovnaný 177 didaktických testů (92,2 %) bylo vyplněno ženami a 15 didaktických testů (7,8 %) muži. Dosažené vzdělání u respondentů bylo v 11 případech (5,7 %) základní, v 125 případech (65,1 %) středoškolské a 56 respondentů (29,9 %) odpovědělo vysokoškolské.

Rozhovory

Pro výzkumné šetření pomocí rozhovorů jsem oslovila 7 respondentů, kteří mají dítě navštěvující základní školu. Čtyři z nich souhlasili s poskytnutím rozhovoru s příslibem anonymity. Výběr respondentů byl náhodný. Respondenty jsem kontaktovala pomocí sociálních sítí a mobilního telefonu. Výzkumné šetření se konalo na konci března 2020. Respondentům jsem zaslala otázky rozhovoru pro možnost přípravy. Ačkoli jsem se snažila o vytvoření raportu, který Gavora vysvětluje jako navození přátelského vztahu a vytvoření příjemné atmosféry (Gavora, 2010, s. 136) pro poskytnutí rozhovoru, bylo velmi vidět, že otázky týkající se této problematiky nejsou respondentům jako rodičům zcela příjemné. Tři respondenti mi odpověděli na otázky rozhovoru pomocí telefonního hovoru a jeden respondent při osobním setkání, ani jeden respondent nesouhlasil s nahráváním rozhovoru. Respondenti byli dotázáni, jestli vyplnili předešlý didaktický test, a všichni odpověděli ano, dále jsem se jich ptala, jestli vědí, na jaká rizika jsem se v něm dotazovala, popřípadě se chtějí na něco dotázat, nakonec jsem se ptala na samotné otázky rozhovoru. Výzkumný vzorek pro rozhovor tedy tvořili 4 respondenti – tři ženy a jeden muž. Všichni respondenti mají v osobní péči dítě navštěvující základní školu. Vzhledem k slíbené anonymitě budou respondenti označeni R1 až R4. Pro přehlednost přikládám tabulku s údaji o respondentech.

Tabulka č. 1: Přehled respondentů rozhovoru

Označení respondenta	Pohlaví respondenta	Pohlaví dítěte	Věk dítěte
R1	žena	dívka	9 let
R2	žena	dívka	13 let
R3	žena	dívka	10 let
R4	muž	dívka	14 let

Dále jsem se dotazovala respondentů, kolik volného času denně tráví společně s dětmi. R1, R2 a R3 odpověděli několik hodin každý den, většinou 3 a více. R4 odpověděl 1 až 2 hodiny, protože jsou pracovně vytíženi a děti mají několik kroužků.

5.4 Výsledky didaktického testu

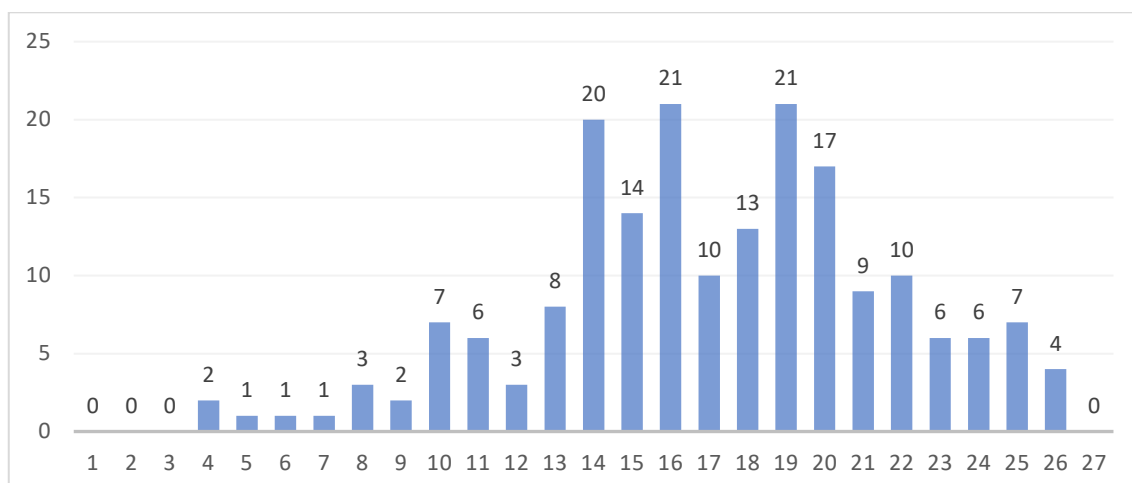
Tato podkapitola si klade za cíl vyhodnotit informace získané pomocí didaktického testu. Nejprve vyhodnocuje, kolik respondentů získalo určitý počet bodů v didaktickém testu za správně zodpovězené otázky. A následně přibližuje jednotlivé

testové položky s počtem správně vybraných odpovědí, které odpovídají na výzkumné otázky.

Tabulka č. 2: Výsledky didaktického testu

Počet bodů dosažených v didaktickém testu	Počet respondentů, kteří dosáhli daného výsledku
1 bod	0
2 body	0
3 body	0
4 body	2
5 bodů	1
6 bodů	1
7 bodů	1
8 bodů	3
9 bodů	2
10 bodů	7
11 bodů	6
12 bodů	3
13 bodů	8
14 bodů	20
15 bodů	14
16 bodů	21
17 bodů	10
18 bodů	13
19 bodů	21
20 bodů	17
21 bodů	9
22 bodů	10
23 bodů	6
24 bodů	6
25 bodů	7
26 bodů	4
27 bodů	0
	CELKEM 192

Graf č. 1: Histogram četností dosažených bodů

Legenda:

Osa X – počet dosažených bodů v testu;

Osa Y – počet respondentů, kteří dosáhli určitého počtu bodů.

Tabulka č. 3: Klasifikace didaktického testu

Klasifikace podle procenta správně vyřešených úloh					
Známka	1	2	3	4	5
Klasifikace běžná	91-100	81-90	71-80	61-70	0-60
Klasifikace přísná	96-100	88-95	82-87	70-81	0-69
Klasifikace velmi přísná	95-100	90-94	85-89	80-84	0-79

(Chráška, 1999, s. 77)

Pro hodnocení didaktického testu byla zvolena klasifikace běžná, která je z uvedených možností nejmírnější.

Tabulka č. 4: Klasifikace podle intervalového rozložení

Dle běžné klasifikace:	Počet bodů:	Četnost:	Četnost v procentech
1	25-27	11	5,7 %
2	22-24	22	11,5 %
3	19-21	47	24,5 %
4	16-18	44	22,9 %
5	0-15	68	35,4 %

Při zhodnocení celkových výsledků didaktického testu dle běžné klasifikace by obstálo 124 respondentů, tedy 64,6 %, což je více než polovina. Bohužel 68 respondentů (35,4 %) by dle běžné klasifikace neprošlo, tzn. neměli správně zodpovězeno více jak 60 % otázek. Znepokojující je, že 10 respondentů mělo správně zodpovězeno pouze jednu třetinu otázek nebo méně, což vypovídá o neznalosti této problematiky. Tabulka č. 4 odpovídá na H – kolik respondentů by dle hodnocení běžnou klasifikací dostalo známku 3 nebo horší.

V následující části jsou popsány jednotlivé testové otázky s uvedením správné odpovědi a počet respondentů, kteří na otázku správně odpověděli. Níže uvedená část testových otázek se zabývala vědomostmi respondentů o rizicích sociálních sítí. Respondenti měli vybrat odpověď, která vysvětluje nebo nejvíce vystihuje uvedenou problematiku. Otázky se dotazovaly:

- Otázka č. 1: co je sexting - „*posílání textového, fotografického, audio či video materiálu se sexuální podtextem*“, správně odpovědělo 86 respondentů (44,8 %).
- Otázka č. 2: co si představit pod pojmem kyberšikana - „*agresivní, záměrné, opakované a dlouhodobé jednání s cílem poškodit oběť, která se nemůže přiměřeně bránit prostřednictvím informačních a komunikačních technologií*“, správně odpovědělo 127 respondentů (66,1 %).
- Otázka č. 3: na pojem kybergrooming – „*chování, které má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a přimět ho k osobní schůzce, jejímž cílem je dítě pohlavně zneužít*“, odpovědělo správně 122 respondentů (63,5 %).
- Otázka č. 4: se týkala kyberstalkingu - „*dlouhodobé a opakované kontaktování či nebezpečné pronásledování pomocí informačních a komunikačních technologií*“, správně odpovědělo 158 respondentů (82,3 %).
- Otázka č. 5: na pojem netolismus – „*závislost na tzv. virtuálních drogách jako např. počítačové hry, sociální sítě, virální videa nebo online nakupování*“, správně odpovědělo 111 respondentů (57,8 %).
- Otázka č. 6: co je nomofobie – „*strach, že z nějakého důvodu nebudeme moci používat mobilní telefon kvůli vybití baterie, vyčerpání dat apod.*“, správně odpovědělo 93 respondentů (48,4 %).
- Otázka č. 7: co znamená syndrom FoMO – „*z anglického „fear of missing out“, tedy strach, že něco zmeškáme, proto neustále kontrolujeme dění v prostředí sociálních sítí*“, správně odpovědělo 124 respondentů (64,6 %).

- Otázka č. 8: co znamená pojem fake news – „*lživé a nepravdivé zprávy, které se šíří pomocí masmédií*“, odpovědělo správně 173 respondentů (90,1 %).
- Otázka č. 9: co je sharenting – „*nadměrné sdílení fotografií a videí dětí jejich vlastními rodiči v prostředí sociálních sítí*“, správně odpovědělo 70 respondentů (36,5 %).
- Otázka č. 10: co znamená happy slapping – „*předem připravené, pro oběť nečekané napadení, přičemž je tento čin natočen na video a sdílen na internetu*“, správně odpovědělo 74 respondentů (38,5 %).
- Otázka č. 15: kdo je youtuber – „*ten, kdo vytváří a sdílí videa na YouTube*“, správně odpovědělo 187 respondentů (97,4 %).
- Otázka č. 16: co jsou challenges – „*on-line výzvy nabádající uživatele internetu k různým činnostem*“, správně odpovědělo 146 respondentů (76 %).
- Otázka č. 22: co znamená killfie – „*pořizování selfie v nebezpečných situacích*“, správně odpovědělo 108 respondentů (56,3 %).

Těchto třináct položek testu se týkalo vědomostí respondentů o sociálních sítích a jejich rizicích. Nejvíce správných odpovědí, víc jak 90 %, respondenti měli u otázek na fake news a pojem youtuber. Zajímavé je, že nejméně správných odpovědí bylo u otázky týkající se sharentingu, pouze 36,5 %. Respondenty jako rodiče nejspíše ani nenapadlo, že i oni se můžou chovat rizikově na sociálních sítích vůči svým dětem. Dále velmi málo správných odpovědí měly otázky týkající se pojmu happy slappingu, killfie a netolismu. Přičemž např. o závislostním chováním na sociálních sítích se hovoří velmi často. Respondenti reagovali často na didaktický test „*sice neznám terminologii, ale to neznamená, že se o své dítě nezajímám*“. Domnívám se, že zajímat se o své dítě a znát rizika, před kterými své dítě varovat a v maximální možné míře ochránit je značný rozdíl.

Dále jsou přiblíženy otázky, které předpokládaly určitou znalost problematiky respondenty a zaměřily se na rozpoznání daného rizikového chování. Určitý typ rizika byl uveden v otázce a respondenti měli vybrat vystihující příklad takového chování nebo naopak byl uveden příklad chování a respondenti měli rozpoznat o jaké rizikové chování se jedná. Zaměřily se na to otázky:

- Otázka č. 11: které chování vystihuje sexting – „*zaslání osobní intimní fotografie jiné osobě na sociálních sítích*“, správně poznalo 143 respondentů (74,5 %).

- Otázka č. 12: které chování nejvíce vystihuje kyberšikanu - „*pomlouvání, urážení, zastrašování, ponižování, zesměšňování na sociálních sítích*“, správně poznalo 173 respondentů (90,1 %).
- Otázka č. 13: které chování vystihuje kybergrooming – „*dospělá osoba, která se snaží získat na sociálních sítích důvěru dítěte s cílem setkání a následného pohlavního zneužití*“, správně vybralo 136 respondentů (70,8 %).
- Otázka č. 14: které chování vystihuje kyberstalking – „*neustálé, obtěžující zasílání zpráv a kontaktování prostřednictvím messengerů a emailů*“, správně odpovědělo 153 respondentů (79,7 %).
- Otázka č. 23: když dítě bude zasílat jiné osobě zprávy se sexuálním podtextem na sociálních sítích – správná odpověď „*sexting*“, kterou vybralo 135 respondentů (70,3 %).
- Otázka č. 24: pokud bude dítě opakovaně dostávat výhružné zprávy na sociálních sítích – byla správná odpověď „*kyberšikana*“, kterou vybralo 177 respondentů (92,2 %).
- Otázka č. 25: pokud bude někdo pořizovat a sdílet video s předem připraveným fyzickým útokem na sociálních sítích za účelem pobavení – byla správná odpověď „*happy slapping*“, kterou vybralo 118 respondentů (61,5 %).
- Otázka č. 26: pokud si bude dítě psát s osobou, která ho osobně nezná, a ta o bude zvat na osobní schůzku, může se jednat o – správná odpověď byla „*kybergrooming*“, kterou vybralo 106 respondentů (55,2 %).
- Otázka č. 27: pokud někdo bude monitorovat náš počítač nebo mobilní telefon pomocí speciálních programů, díky kterým zjistí, s kým si píšeme a kde se nacházíme – správná odpověď byla „*kyberstalking*“, kterou správně vybralo 151 respondentů (78,6 %).

Počet nevíce správných odpovědí nad 90 % bylo zaznamenáno u otázek týkajících se kyberšikany. Zajímavé je, že otázka týkající se happy slappingu, který lze přeložit jako „veselé fackování“ a je druhem kyberšikany, už takové procentuální zastoupení správných odpovědí neměla. Nejméně správných odpovědí měla otázka č. 26, která udávala příklad kybergroomingu, kdy by si dítě psalo s neznámou osobou na sociálních sítích a ta by ho zvala na osobní schůzku, správně bylo zodpovězeno jen 55,2 %. Většina otázek byla správně zodpovězena mezi 70–80 %, což je poměrně velké procentuální zastoupení oproti tomu, jaký počet správných odpovědí měly předešlé otázky týkající se

na jednotlivá rizika. Také tyto otázky s jejich výsledky odpovídají na VO1, která se ptala, jestli respondenti dokáží rozpoznat o jaké rizikové chování na sociálních sítích se jedná.

Poslední část otázek, které byly v testu obsaženy se ptaly na informace ohledně bezpečného užívání sociálních sítí. Byly to otázky, které byly podloženy fakty z odborné literatury, na které by respondenti měli znát odpověď, aby mohli dostatečně preventivně působit na chování svých dětí na sociálních sítích.

- Otázka č. 17: jakou sociální síť využívají nejvíce děti do 11 let – správná odpověď je „TikTok“, kterou vybralo 68 respondentů (35,4 %).
- Otázka č. 18: některé sociální sítě (např. Facebook, Instagram, TikTok) mají věkovou hranici, od které si na ni uživatelé mohou založit účet, kolik to je let – kde správná odpověď je *13 let*, kterou správně vybralo 53 respondentů (27,6 %).
- Otázka č. 19: které dva názvy webových domén, kde nalezneme informace o bezpečném užívání internetu jsou správné – správné domény jsou *www.e-bezpecci.cz* a *www.bezpecne-online.saferinternet.cz*, které znalo 96 respondentů (50 %).
- Otázka č. 20: co znamená pojem netiketa – *nepsaná pravidla slušného chování na internetu*, kde správně odpovědělo 107 respondentů (55,7 %).
- Otázka č. 21: kolik procent dětí ve věku 7 do 17 let využívá sociální sítě – správná odpověď je *50-75 %*, kterou vědělo 92 respondentů (47,9 %).

Dané otázky svými výsledky odpovídají na VO2. Tyto informace by měly být důležité pro rodiče, aby věděli, na co se zaměřit při preventivním působení na své děti pro bezpečné užívání sociálních sítí. Domnívám se, že pro rodiče je důležité, aby si uvědomili, jak velké procento dětí užívá sociální sítě, a především jaké užívá jejich dítě. Zajímavé je, že TikTok je poměrně novou sociální sítí, přitom u dětí do 11 let má největší zastoupení. Netiketa jako informace o tom, jak bychom se měli chovat na sociálních sítích, může rodičům pomoci při prevenci stejně jako webové stránky, kterých je samozřejmě mnohem více, kde si mohou nejen rodiče, ale i děti najít spoustu zajímavých informací, rad i kontaktů pro pomoc.

5.5 Výsledky rozhovorů

Tato podkapitola má za cíl shrnout a vyhodnotit informace získané pomocí rozhovorů. V textu je nejprve uvedena dílčí výzkumná otázka a následně tazatelské otázky s odpověďmi respondentů, za kterými je následně shrnutí dílčí výzkumné otázky.

DVO 1: Jaká je informovanost rodičů o aktivitách jejich dětí na sociálních sítích?

K zodpovězení dílčí výzkumné otázky jsem použila tazatelské otázky 1–3. Nejprve jsem se zaměřila, jestli rodiče vědí, jaké sociální sítě využívá jejich dítě. Dále jestli mají přehled o aktivitách svého dítěte na sociálních sítích a kolik času na sociálních sítích denně stráví.

TO 1: Víte, jaké sociální sítě využívá vaše dítě?

Všichni respondenti odpověděli, že vědí, jaké sociální sítě využívá jejich dítě. R1 uvedl pouze Facebook a Messenger, R2 Facebook, Messenger, Instagram, TikTok a Snapchat. R3 uvedl „*dohodli jsme se a dovolili ji pouze Instagram a TikTok*“ a R4 odpověděl Instagram, Messenger a WhatsApp.

TO 2: Máte přehled o aktivitách Vašeho dítěte na sociálních sítích?

R1, R2 a R3 uvedli, že mají své dítě „v přátelích“ na sociálních sítích, takže mohou vidět co přidává za příspěvky, či koho má v přátelích. R1 a R4 dále uvedli, že běžně nekontrolují, s kým ji jejich dítě píše či co přidává za příspěvky, ale pokud se jim něco nezdá zeptají se dítěte. R4 dále uvedl, že má přihlašovací údaje dítěte na sociální sítě, takže v případě potřeby se může podívat. R2 uvedla „*doufám, že ano, někdy společně sedíme na gauči a ukazuje mi co je nového na Facebooku a tak*“. R3 odpověděla „*ano, může přidávat věci pouze pod mým dozorem*“. Respondenti se také shodli na tom, že je důležité dětem důvěřovat.

TO 3: Kolik času denně stráví vaše dítě na sociálních sítích?

R1 a R2 na tuto otázku odpověděli „*hodně, po chvilkách v průběhu celého dne, čas nejde odhadnout*“. R3 a R4 odpověděli pouze hodinu denně, a R3 dodala, že čas trávený na sociálních sítích má dítě omezený. R4 dodal, že někdy déle, ale s tím, že dítě je využívá i kvůli škole, např. při posílání úkolů.

Shrnutí:

Informovanost rodičů o aktivitách se u jednotlivých respondentů liší. Respondenti uvedli, že mají přehled o tom, jaké sociální sítě užívají jejich děti a uvedli i jaké. Respondenti uvedli sociální sítě, které dle výzkumu České děti v kybersvětě (2019, s. 9) jsou jedny z nejužívanějších sociálních sítích dětmi. Dva respondenti uvedli, že nemají jednoznačný přehled o aktivitách jejich dětí na sociálních sítích, a dva respondenti mají přehled o příspěvcích a přátelích na sociálních sítích. Čas strávený dětmi na sociálních sítích se u respondentů také liší. Dva respondenti uvedli, že čas strávený na sociálních sítích

bývá v průměru hodinu denně a dva, že jejich děti během celého dne stráví „hodně“ času na sociálních sítích, takže nemají jednoznačný přehled o času stráveném jejich dětmi na sociálních sítích. Pouze jeden z respondentů omezuje čas dítěte strávený na sociálních sítích.

DVO 2: Jaké jsou zkušenosti jejich dětí s rizikovým chováním na sociálních sítích z pohledu oběti?

K objasnění druhé dílčí výzkumné otázky jsem použila tazatelské otázky č. 4 – 6. Pomocí 4. otázky jsem zjišťovala, jestli se děti respondentů staly někdy obětí nevhodného či rizikového chování na sociálních sítích. Pokud uvedli, že ano, otázka 5. zjišťovala, jak se o vyskytlém problému dozvěděli a otázka 6. jak nastalou situaci řešili.

TO 4: Stalo se vaše dítě někdy obětí nějakého nevhodného chování na internetu?

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti, že jejich dítě se stalo obětí opakovaného urážení a nadávek na sociálních sítích, R1 uvedla dokonce i vyhrožování. Respondenti se také shodli na tom, že jejich děti byly obětmi takového chování směřovaného od jejich spolužáků. R1 také uvedla, že její dítě kontaktoval na sociálních sítích neznámý člověk, který dítěti „psal oplzlé věci a nemohla se ho zbavit“.

TO 5: Pokud ano, jak jste se o tom dozvěděli?

Tato otázka navazovala na předešlou otázku č. 4. R1, R2 a R4 uvedli, že se o nevhodném chování směřovaném na jejich děti dozvěděli od nich samotných. Odpovědi byli skoro totožné „sama přišla, řekla nám to a ukázala“. R3 takové chování zjistila díky rodičovské kontrole, přímo uvedla „protože ji to kontroluji, jsme tak domluvené, mám její heslo a můžu se jí na ty sítě kouknout“.

TO 6: Jak jste nastalou situaci řešili?

Tato otázka také navazuje na otázku č. 4. Ptala se, jak rodiče reagovali na takové zjištění a odpovědi byly velmi rozmanité. R1 uvedla, že v případě obtěžování „oplzlými zprávami od neznámého chlapa“ převzala konverzaci „napsala jsem mu ať toho okamžitě nechá, že s tím jdu na policii a dcera si ten profil zablokovala“. V případě nadávek a vyhrožování se obrátili na pomoc školy „zašli jsme s důkazem do školy a tam se to potom řešilo s rodiči těch spolužáků – pachatele“. R2 se u této otázky rozhořčila, odpověděla „nejprve dohoda, potom málem litaly facky a nakonec policie“. Při požádání o vysvětlení uvedla, že „pachatelé vůbec nereagovali na moje napomenutí, tak jsem zašla do školy, tam mě odkázali na Policii ČR, tam mi zase řekli, že tohle má řešit škola, až

když jsem šla znovu do školy a udělala zle, tak to škola začala řešit“. Také uvedla, že takové zdlouhavé řešení nemělo dobrý vliv na psychiku dítěte. R3 odpověděla *„řekla jsem dceři ať napíše té „holčině“, že jsem to viděla a budu to řešit s její maminkou, ta holka se pak omluvila a byl klid“.* R4 uvedl *„promluvili jsme si o tom, doporučili ji, aby na to nereagovala, nebo si to vyříkali z očí do očí, nakonec se s těmi dotyčnými přestala bavit a ustalo to“.*

Shrnutí:

Zkušenosti s rizikovým chováním směřovaným na jejich děti měli všichni respondenti. Děti všech respondentů se setkaly s kyberšikanou a jedno s pravděpodobným kybergroomerem. Je ale zajímavé, že ani jeden rodič nepoužil pro označení takového chování daný termín. Dále rodiče ve 3 ze 4 případů uvedli, že dítě se s takovou zkušeností samo svěřilo a pouze jeden respondent na to přišel při preventivní kontrole sociálních sítí dítěte. S řešením nastalé situace měli respondenti velmi rozdílné zkušenosti. Od nereagování na útočníka, přes upozornění, že o takovém chování vědí rodiče, po řešení se školou i Policií České republiky. Tři respondenti uvedli, že po jejich zakročení takové chování ze strany útočníků ustalo, v jednom případě útoky ustaly až po zapojení školy a policie.

DVO 3: *Jaké jsou zkušenosti jejich dětí s rizikovým chováním na sociálních sítích z pohledu pachatele?*

K objasnění třetí dílčí výzkumné otázky jsem použila tazatelské otázky č. 7-9. Pomocí otázky č. 7 jsem zjišťovala, jestli se rodiče někdy setkali s rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích. Další otázky mapovaly, jak se o takovém chováním jejich dětí dozvěděli a jak nastalou situaci řešili, pokud se s takovým chováním u svých dětí setkali.

TO 7: Chovalo se vaše dítě někdy rizikově na sociálních sítích?

Na tuto otázku pouze R1 odpověděla, že si její dcera psala s neznámými lidmi, kteří ji následně obtěžovali na sociálních sítích. R2 na tuto otázku odpověděla doufám, že ne a R3 *„ne“*. R4 odpověděl *„u dcery jsme našli fotky ve spodním prádle, které se nejspíše chystala poslat svému klukovi, ale naštěstí jsme to včas zachytili, jinak nevím, nebo si myslím, že ne“*.

TO 8: Pokud ano, jak jste s o tom dozvěděli?

Na tuto otázku mi odpověděli pouze dva respondenti, kteří se s rizikovým chováním na sociálních sítích u svých dětí setkali. R1 řekla, že se k tomu dcera sama doznamenala, když jí dotyčný začal psát nevhodné věci, dostala strach a uvědomila si, že by to mohlo být nebezpečné. R4 uvedl, že se dcera chovala jinak, „*jako rodič to dítě znáte od mala, a nějak jsme to s manželkou poznali, že je něco jinak*“.

TO 9: Jak jste nastalou situaci řešili?

Na tuto otázku, také odpovídali pouze R1 a R4. R1 uvedla „*s dcerou jsme si o tom promluvili, dotyčnému jsem napsala, aby dceru přestal obtěžovat, že s tím půjdu na policii a profil si zablokovala*“, jedná se o případ, který respondentka uvedla v otázce č. 4, kdy se z dotyčného stal agresor. R4 na tuto otázku odpověděl, že naštěstí na fotky v mobilním telefonu přišli včas, proběhl rozhovor o tom, jak je takové chování nebezpečné a dcera si fotky musela smazat.

Shrnutí:

Zkušenosti s rizikovým chováním dětí na sociálních sítích z pohledu pachatele mají pouze dva respondenti. Jednalo se kyberrooming a nedokončený sexting. Naštěstí ani v jednom případě to rizikové chování nedosáhlo vrcholu a spíše bych to definovala jako neopatrné chování, kterým sami sebe jedinci ohrozili. V jednom případě se dívka sama doznamenala, že si píše s nevhodným člověkem po tom, co si uvědomila, jak to pro ni může být nebezpečné. Ve druhém případě rodiče viděli u dcery neobvyklé chování a zakročili. Oba respondenti takové chování řešili domluvou a v jednom případě zablokovali profil neznámého člověka ze sociální sítě a v druhém smazáním fotek z mobilního telefonu.

DVO 4: Jaká opatření dělají rodiče pro řádné užívání sociálních sítí jejich dětmi?

Poslední čtvrtá dílčí výzkumná otázka mapovala, jaká opatření dělají rodiče pro bezpečné užívání sociálních sítí jejich dětmi. Na tuto DVO odpovídaly tazatelské otázky č. 10-12. Otázka č. 10 se ptala, jestli se děti respondentům svěřují s aktivitami na sociálních sítích. Další 11. otázka mapovala, jestli mají rodiče pocit, že je jejich dítě dostatečně informováno o rizicích na sociálních sítích a poslední 12. otázka se ptala samotných respondentů, jak oni informují své děti o nebezpečích na sociálních sítích.

TO 10: Svěřuje se Vám vaše dítě s jeho aktivitami na sociálních sítích?

Z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že R1 a R4 se děti svěřují s aktivitami na sociálních sítích pouze někdy, především s fotkami či zajímavými příspěvky. R2 a R3

naopak uvádějí, že se jim dítě s aktivitami svěřuje. Všichni respondenti se shodli na tom, že pokud by se jejich dítěti na sociálních sítích něco stalo, jistě by se s tím svěřilo. Tato otázka doplňuje otázku č. 2, jestli mají rodiče přehled o aktivitách, respondenti shodně odpověděli v případě „mám přehled o aktivitách dítěte na sociálních sítích“ i „dítě se mi s aktivitami svěřuje“.

TO 11: Zná Vaše dítě rizika sociálních sítí, se kterými se při jejich užívání může setkat? Myslíte, že je dostatečně informováno o možných nebezpečích?

Všichni respondenti se domnívají, že jejich dítě je dostatečně obeznámeno s možnými riziky na sociálních sítích, především ze školních besídek a neustálým varováním od rodičů. R3 ještě doplnila odpověď „*dcera se sama bojí, tak si dává pozor a hledá informace, ví, co se na sítích děje*“.

TO 12: Jak informujete a předcházíte nebezpečím pro vaše děti na sociálních sítích?

Respondenti shodně odpověděli, že informují především neustálým předáváním informací a opakováním. R1 uvedla „*nejen já dceru varuji, ale i moje starší dcera, se kterou jsem byla na filmu „V síti“, také dětem říkám, že když se něco stane, mají za námi přijít co nejdříve, aby se nebály a věděly, že se nebudeme zlobit*“. R3 zase doplnila „*snažím se jí to vysvětlit, mám starší děti, takže o těch rizicích mám už nějaké povědomí...*“. R4 vtipně poznamenal „*snažíme se na tom pracovat*“. Po dotázání se jak, zmínil kromě vysvětlování například různé dokumenty o této problematice jako je film „V síti“ nebo účast na Pedagogických dnech, které pořádá Univerzita Hradec Králové.

Shrnutí:

Poslední dílčí výzkumná otázka se ptala na opatření prováděná rodiči pro bezpečné užívání sociálních sítí jejich dětmi. Dvěma respondentům se s aktivitami na sociálních sítích dítě svěřuje a dvěma pouze s nějakými informacemi. Všichni rodiče se domnívají, že jejich dítě je dostatečně informováno o rizicích na sociálních sítích. Především díky školním besedám a samotnému předávání informací rodiči a neustálému upozorňování, varování a rozhovorům o této problematice.

5.6 Shrnutí výzkumných šetření

Cílem výzkumných šetření bylo zjistit povědomí rodičů o rizikovém chování na sociálních sítích. Pomocí didaktického testu bylo dílčím cílem zmapovat **vědomosti respondentů o rizikovém chování na sociálních sítích**. Výsledky didaktického testu odpovídaly na následující hypotézu a výzkumné otázky:

H: Nadpoloviční většina zkoumaných respondentů má z vědomostního testu známku tři nebo horší. Po vyplnění didaktického testu mohli respondenti získat maximálně 27 bodů při zodpovězení všech otázek správně. Klasifikace byla stanovena na základě Chráskovi klasifikace didaktického testu viz. tabulka č. 3. Výsledky byly hodnoceny dle běžné klasifikace viz. tabulka č. 4. Pro získání hodnocení známkou 1 a 2 museli dle běžné klasifikace respondenti správně odpovědět minimálně 22 otázek, získat 22 bodů. Těchto respondentů bylo 33 (17,2 %). Respondentů, kteří dosáhli maximálně 21 bodů, tedy horní hranice pro známku 3 a méně bylo celkem 159 (82,8 %). **H byla potvrzena.**

Z didaktického testu také vyplynuly odpovědi na výzkumné otázky zaměřené na vědomosti ohledně rizikového chování na sociálních sítích. **VO1: Dokáží respondenti rozpoznat o jaké rizikové chování na sociálních sítích se jedná?** Na tuto výzkumnou otázku odpovídaly položky č. 11, 12, 13, 14, 23, 24, 25, 26 a 27. Tyto otázky buď uváděly určitý typ rizikového chování a respondenti měli rozpoznat jakého, nebo se ptaly na určité riziko a respondenti měli vybrat vystihující příklad. Na každou jednotlivou otázku z těchto 9 položek respondenti odpověděli správně ve více jak 50 %. V celkovém průměru byly tyto otázky zodpovězeny správně v 74,8 %. Rizikové chování bylo respondenty průměrně rozeznáno ze třech čtvrtin.

Dále didaktický test odpověděl na **VO2: Mají respondenti dostatek informací k preventivnímu působení pro bezpečné užívání sociálních sítí jejich dětmi?** Na tuto výzkumnou otázku odpovídaly položky č. 17, 18, 19, 20, 21. Tyto otázky se ptaly na znalost informací, které by rodičům mohly pomoci při preventivním působení. Pouze jedna položka byla správně zodpovězena víc jak polovinou respondentů v 55,7 %. V celkovém průměru bylo těchto pět položek správně zodpovězeno v 43,3 %. Čtyři z pěti otázek měly správně vybranou odpověď v méně než polovině případů. Respondenti tedy neznají – nemají dostatek informací k preventivnímu působení.

Druhým dílčím cílem bylo pomocí rozhovorů zmapovat **zkušenosti respondentů s rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích.** Prvotní otázky odpovídaly na **DVO1: Jaká je informovanost rodičů o aktivitách jejich dětí na sociálních sítích?** Rodiče mají přehled o sítích, které užívají jejich děti, ale pouze jeden z rodičů má opravdový přehled o tom, co jeho dítě dělá na sociálních sítích. Tři rodiče ani nekontrolují či jinak neomezují čas dětí strávený na sociálních sítích. Respondenti jako klíčové uvedli

důvěru mezi nimi a dítětem. Informovanost rodičů o aktivitách jejich dětí na sociálních sítích tedy není dostatečná.

Dále byl rozhovor zaměřen na zkušenosti rodičů s rizikovým chováním dětí na sociálních sítích z pohledu oběti a pachatele. Všichni rodiče uvedli, že se jejich děti staly obětí kyberšikany a ve všech případech byly agresory spolužáci jejich dětí. Toto zjištění koresponduje s kapitolou 2, která uvedla, že děti především ve středním a starším školním věku hledají přízeň u svých vrstevníků, bohužel kromě přátel naleznou i nepřátelé. Jeden z rodičů se dokonce setkal s ohrožením jeho dítěte kybegroomingem. Tři z respondentů se o nevhodném chování namířené proti jejich dětem dověděli od dětí samotných a jeden z respondentů se o tom dozvěděl při kontrole sociálních sítích dítěte. Z výzkumu Kopeckého, ve kterém se děti dotazoval, koho by kontaktovaly v případě ohrožení kyberšikanou, děti uvedly rodiče až v 62 % - čím nebezpečnější projev kyberšikany, tím častější kontaktování dospělého. (Kopecký, 2015, s. 59) Všichni rodiče se při zjištění útoku začali okamžitě zajímat. Ve dvou případech byly incidenty řešeny s vedením školy a jeden z nich dokonce s Policií ČR. Z rozhovorů vyplynulo, že každý rodič má alespoň jednu zkušenost s rizikovým chováním namířeným proti jeho dítěti. Děti se rodičům s nastalými problémy na sociálních sítích sami svěřují a tři ze čtyř rodičů převzali iniciativu při řešení nastalé situace. Tyto poznatky odpovídají na **DVO2: Jaké jsou zkušenosti jejich dětí s rizikovým chováním na sociálních sítích z pohledu oběti?**

Další část rozhovoru odpovídala na **DVO3: Jaké jsou zkušenosti jejich dětí s rizikovým chováním na sociálních sítích z pohledu pachatele?** Zkušenosti rodičů s rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích jako původců takového chování již nejsou tak časté, z respondentů je uvedli pouze dva. V jednom případě se jednalo o chatování s neznámou dospělou osobou a v druhém skoro došlo k sextingu. V obou případech rodiče na takové chování dítěte přišli včas a adekvátně zareagovali, aby předešli dalším možným následkům. Další dva respondenti se rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích nesetkali. Z odpovědí tedy vyplývá, že rodiče se s rizikovým chováním iniciovaným jejich dětmi setkávají méně, ale při zjištění takového chování opět nastalý problém řeší.

Protože rodiče se s rizikovým chováním dětí na sociálních sítích setkávají, další otázky se zajímaly, jaká opatření dělají rodiče, aby se jejich děti takovému chování vyhnuly. Otázky odpovídaly na **DVO3: Jaká opatření dělají rodiče pro řádné užívání**

sociálních sítí jejich dětmi? Všichni respondenti se domnívají, že jejich děti jsou dostatečně obeznámeni s riziky, se kterými se mohou na sociálních sítích setkat. Sami rodiče se snaží jejich děti obeznámit s riziky, především neustálým opakováním a předáváním informací, popřípadě sledováním dokumentů o dané problematice, což je pozitivní zjištění, že rodiče se snaží preventivně působit. Z rozhovorů také vyplynulo, že rodiče spoléhají i na preventivní besedy ve školách, o kterých s dětmi následně diskutují. Spoléhání rodičů na školní prevenci podporuje výsledky výzkumu Vnímání kyberkriminality mezi dětmi (2018, s. 12, online), kde zjistili, že tři čtvrtiny dětí získávají informace o bezpečném užívání internetu od učitelů.

5.7 Závěr výzkumných šetření a doporučení pro praxi

Z výzkumných šetření jsme tedy zjistili, že více jak polovina rodičů dětí na základní škole mají určité vědomosti o rizicích a rizikovém chování na sociálních sítích, a dokáží rozpoznat o jaké rizikové chování se jedná. Přihlédneme-li k hodnocení dle běžné klasifikace, 124 respondentů (64,6 %) dosáhlo takového hodnocení které můžeme považovat za dostatečné pro preventivní působení. Avšak 68 respondentů (35,4 %) mělo hodnocení nedostatečné, což je více než jedna třetina. To je poměrně velká část na to, jak jsou tato témata v současné době prodiskutována. Dále bylo zjištěno, že všichni rodiče, kteří poskytli rozhovor se setkali s ohrožením jejich dítěte rizikovým chováním na sociálních sítích a pouze dva z nich se setkali s takovým chováním iniciovaným jejich dětmi. Rodiče se také snaží preventivně působit, především formou komunikace s dítětem o dané problematice. Jaké informace ale předávají, jsou-li dostatečné vzhledem k výsledům didaktického testu zůstává otázkou.

Jako pozitivum z výzkumného šetření je zjištění, že děti se rodičům svěřují, pokud jsou ohroženy nějakým nevhodným chováním. Svěří se, i když oni budou dělat co nemají na sociálních sítích? Domnívám se, že ne. Ačkoliv se rodiče domnívají, že mají přehled o aktivitách svých dětí na sociálních sítích ať již díky vlastní iniciativě či svěřování dítěte, otázkou zůstává, zda zjistí rodiče vše, svěří se dítě rodiči se vším?

Různé výzkumy uvádějí, že děti se s rizikovým chováním na sociálních sítích setkávají. Respondenti v rozhovorech také uvedli zkušenosti jejich dětí s rizikovým chováním na sociálních sítích, přesto výsledky didaktického testu ukazují ne zcela kladné hodnocení. Je to pouze neznalostí odborných termínů? Jednou z častých otázek respondentů k didaktickému bylo: „*Proč ty slovíčka nejsou česky?*“. Pokud by rodiče

o jednotlivých rizicích hledali informace, jistě by se našli i překlad vybraných termínů neboli definici.

Respondenti v rozhovorech uvedli, že v rámci prevence s dětmi opakovaně diskutují, jak by se měly na sociálních sítích chovat. Také spoléhají na prevenci prováděnou ve školách. Bohužel žádný z respondentů neuvedl, že by si přímo informace o možných rizicích na sociálních sítích vyhledával či společně s dítětem zabezpečil jeho účet na sociálních sítích. Vzhledem k několika webovým stránkám věnujícím se této problematice či besedám pro rodiče od Policie České republiky by měli mít rodiče větší povědomí o jednotlivých rizicích. Možná jim to neumožňuje jejich vytíženost. Jako skvělý nápad hodnotím dokument V síti zabývající se problematikou kybergroomingu od Barbory Chalupové a Víta Klusáka. Upoutávky na dokument se šířily snad všemi médii a divákům názorně ukazoval, s čím se na sociálních sítích děti mohou setkat, aniž by museli něco hledat.

Jistě i při dostatečné informovanosti se nelze všem rizikům vyhnout. A samotní rodiče jsou nejspíše zaneprázdnění díky zaměstnání a všem nárokům kladených na rodinu, proto bych rodiče více informovala o besedách, příručkách či dokumentech o dané problematice, některých přímo směřující k rodičům. Především aby znali rizika sociálních sítí, věděli, jak jim předcházet a v případě ohrožení, jak zareagovat na nastalou situaci, popřípadě, kam se obrátit. A ačkoliv jsem si vědoma, že nároky na školská zařízení jsou vysoké, myslím, že vhodné by bylo předávat informace rodičům o těchto možnostech např. při třídních schůzkách. Vzhledem k výsledkům výzkumných šetření se domnívám, že pro rodiče k prevenci rizikového chování jsou vhodné rady od Patrona bezpečného netu (2010, s. 5-9):

- zajímejte se o aktivity svých dětí na sociálních sítích a pomáhejte jim dodržovat pravidla slušného chování;
- buďte pozorní ke změnám v chování dětí;
- určete hranice a povinnosti pro užívání sociálních sítí;
- nezapomínejte na sebe ve vzdělávání se ohledně internetu a jeho aplikací, zajímejte se o nové trendy, sledujte případy týkající se nebezpečí na internetu a jejich prevenci;
- a především buďte dobrým příkladem pro své děti při užívání sociálních sítí.

Závěr

Bakalářská práce se zabývala povědomím rodičů o rizikovém chování dětí na sociálních sítích. Sociální sítě jsou dnes velmi rozšířené a užívané dětmi od útlého věku. Umožňují snadnou komunikaci a široké spojení s celým světem. Bohužel na sociálních sítích se vyskytuje i chování, které není zcela vhodné a označujeme ho jako rizikové. Rizikové chování na sociálních sítích v souvislosti s dětmi je velmi zkoumanou problematikou. Cílem práce bylo zjistit, jaké o této problematice mají povědomí, kteří by měli děti před takovým chováním chránit, a to rodiče. Tato práce měla dva dílčí cíle, a to pomocí didaktického testu zmapovat vědomosti rodičů o rizicích na sociálních sítích, dále pomocí rozhovorů zjistit, zda mají rodiče zkušenosti s rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích.

V teoretické části se práce nejprve zaměřovala na rodinu, volný čas, který by jednotliví rodinní členové měli trávit spolu a jeho ovlivnění médií. Právě při společném trávení volného času se rodiče dozvědí o svých dětech nejvíce... Na tuto kapitulu navazovala druhá, která popisovala vývojová specifika dětí na základní škole. Protože v každém věku se mění chování a potřeby dětí, které je potřeba znát především při snaze preventivně působit před rizikovým chováním, kterým se zabývala následující kapitola. Třetí kapitola se tedy zabývala rizikovým chováním, především jeho projevy a možnými příčinami, přičemž jednou z příčin takového chování může být právě nefungující rodina. Také se zmínila o primární prevenci, jako o prostředku pro předcházení takovému chování. Další kapitola již zmiňovala samotné sociální sítě. Zaměřovala se na jejich funkce, pozitiva i negativa. Popisovala i nejznámější rizika se kterými se uživatelé sociálních sítí mohou setkat a příčiny jejich vzniku. A v neposlední řadě i prevencí, která byla směřovaná na rodiče, s čím by měli být rodiče i jejich děti obeznámeni pro bezpečné užívání sociálních sítí.

Cílem práce bylo zmapovat povědomí rodičů o rizikovém chování dětí na sociálních sítích. V návaznosti na zpracované teoretické poznatky bylo realizováno vlastní výzkumné šetření, kterého se účastnili rodiče dětí navštěvujících základní školu. Výzkumné šetření bylo rozděleno do dvou částí. První část výzkumného šetření pomocí didaktického testu mapovala vědomosti rodičů o rizikovém chování na sociálních sítích. Z výsledků didaktického testu vyplynulo, že rodiče mají určité vědomosti o rizicích na sociálních sítích, ale bohužel u 35,4 % dle běžné klasifikace byly znalosti nedostatečné. Druhá část výzkumného šetření byla provedena pomocí rozhovorů, které zjišťovaly

zkušenosti respondentů s rizikovým chováním jejich dětí na sociálních sítích, což bylo druhým dílčím cílem práce. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že každý z nich měl se svým dítětem alespoň jednu zkušenost s rizikovým chováním. Ve všech případech respondenti uvedli, že jejich dítě bylo takovým chováním ohroženo, ale pouze dva měli zkušenost, že se jejich dítě takového chování dopustilo. Z rozhovorů dále vyplynulo, že rodiče se o nastalé rizikové situace zajímali a tři ze čtyř převzali iniciativu při řešení. Rodiče se také snaží v rámci svých možností preventivně působit a vyzdvihovali vzájemnou důvěru mezi nimi a jejich dítětem.

Důležité je, aby si rodiče uvědomili, že nevhodné chování na sociálních sítích většinou nespočívá v tom, že by s nimi děti neuměly zacházet, naopak takové prostředí je jim blízké a umí se v něm velmi rychle zorientovat. Problém je v tom, že si děti neuvědomují nebo berou na lehkou váhu rizika, které jim hrozí a nevědí, jak se jim bránit. Rodiče by měli zvyšovat své povědomí o rizicích sociálních sítí, a především preventivních opatřeních, které následně předají svým dětem. Pokud budou rodiče komunikovat s dětmi ohledně dané problematiky, zajímat se o to, co děti dělají na sociálních sítích a pomáhat jim chovat se na sociálních sítích bezpečně, nejen, že dítě získá představu o tom, co se může na sociálních sítích přihodit, ale mohou budovat vzájemnou důvěru a společně strávit čas.

Použitá literatura

BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava a KRAUS, Blahoslav. *Slovník sociální patologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017. 120 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0599-1.

BOYD, danah. Je to složitější: sociální život teenagerů na sociálních sítích. Překlad Lukáš Novák. Vydání první. Praha: Akropolis, 2017. 301 stran. ISBN 978-80-7470-165-8.

BURIÁNEK, Jiří. Sociologie: uvedení do základů sociologie pro gymnázia, vyšší odborné školy a neoborové vysokoškolské studium. Vyd. 3., upr. Praha: Fortuna, 2008. 144 s. ISBN 978-80-7373-028-4.

ECKERTO VÁ, Lenka a DOČEKAL, Daniel. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2013. 224 s. ISBN 978-80-251-3804-5.

ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. 1.vyd. Praha: Argo, 2002. 387 s. ISBN 80-7203-380-8.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva a Vendula Hlavatá. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

GREENFIELD, Susan. *Změna myšlení: jak se mění naše mozky pod vlivem digitálních technologií*. Překlad Radek Vantuch. 1. vydání. V Brně: BizBooks, 2016. 335 stran. ISBN 978-80-265-0450-4.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1.

HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. 1. vyd. Praha: Triton, 2012. 217 s. ISBN 978-80-7387-545-9.

HULANOVÁ, Lenka, 2014. On-line rizikové chování teenagerů. In: KABÍČEK, Pavel, CSÉMY, Ladislav a HAMANOVÁ, Jana. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, s. 187-198. ISBN 978-80-7387-793-4.

CHRÁSKA, Miroslav. *Didaktické testy: příručka pro učitele a studenty učitelství*. Brno: Paido, 1999. 91 s. ISBN 80-85931-68-0.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

JIRÁSEK, Petr, NOVÁK, Luděk a POŽÁR, Josef. *Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti = Cyber security glossary*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015. 240 s. ISBN 978-80-7251-436-6.

KABÍČEK, Pavel, 2014. Úvod – celosvětové změny ve vývoji mládeže v posledních desetiletích. In: KABÍČEK, Pavel, CSÉMY, Ladislav a HAMANOVÁ, Jana. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, s. 13-16. ISBN 978-80-7387-793-4.

KOLOUCH, Jan. *CyberCrime*. 1. vyd. Praha: CZ.NIC, z.s.p.o., 2016. 522 s. CZ.NIC. ISBN 978-80-88168-15-7.

KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 169 stran. Monografie. ISBN 978-80-244-4861-9.

KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René. *Nebezpečné komunikační techniky spojené s ICT pro ředitele základních a středních škol*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 62 stran. Studijní opora. ISBN 978-80-244-4555-7.

KOŽÍŠEK, Martin a PÍSECKÝ, Václav. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. První vydání. Praha: Grada Publishing, 2016. 175 stran. ISBN 978-80-247-5595-3.

KRAUS, Blahoslav, 2015. Pohled na současnou rodinu. In: *Životní styl současné české rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. s. 7-62. ISBN 978-80-7435-544-8.

KRAUS, Blahoslav a HRONCOVÁ, Jolana. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3., přeprac. a dopl., v Gradě vyd. 1. Praha: Grada, 1998. 343 s. Psyché. ISBN 80-7169-195-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Vyd. 8. Praha: Portál, 2015. 124 s. ISBN 978-80-262-0852-5.

MATĚJČEK, Zdeněk a LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986. 365 stran, 8 nečíslovaných stran obrazových příloh. Pyramida.

MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. 328 stran. Monografie. ISBN 978-80-7422-392-1.

MORAVEC, Václav. 2010. Rozmanitost světa médií jako jedna z podmínek pro vznik nových forem šikany. In: VAŠUTOVÁ, Maria a kol. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Vyd. 1. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, s. 11-36. ISBN 978-80-7368-858-5.

Patron bezpečného netu: příručka pro rodiče. Ministerstvo vnitra České republiky. Olomouc, 2010.

PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a sociální sítě*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2010. 181 s. ISBN 978-80-245-1742-1.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie]: přepracované vydání*. 3. vyd. Praha: Portál, 2014. 390 s. ISBN 978-80-262-0772-6.

SKOPALOVÁ, Jitka. *Záblesky bezpečí dítěte*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 38 s. ISBN 978-80-244-2567-2.

SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. 147 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.

STAŠOVÁ, Leona, 2001. Rodina jako výchovný a socializační činitel. In: KRAUS, Blahoslav a POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, s. 78-85. ISBN 80-7315-004-2.

Stav české rodiny, co ji chrání a ohrožuje: závěrečná zpráva z výzkumu. Praha: Nadace Sirius, 2016. ISBN 978-80-906468-1-0.

ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 102 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2947-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VOJTOVÁ, Věra. *Úvod do etopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2008. 127 s. ISBN 978-80-7315-166-9.

Použité internetové zdroje

BACHÁROVÁ, Gabriela. Tráví dítě pět až šest hodin denně na internetu? Pozor na vznik závislosti. *Šance dětem* [online]. 2016 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/travi-dite-pet-az-sest-hodin-denne-na-internetu-pozor-na-vznik-zavislosti-168.html#komu-nejvice-hrozi-zavislost>.

BENEŠOVÁ, Romana. Hledání modelu péče o nesoběstačné rodinné členy. *Kontakt* [online]. 2010, 12 (4), s. 435-445 [cit. 2020-02-11]. DOI: 10.32725/kont.2010.057. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2010/04/08.pdf>.

Co je netolismus. *E-Bezpečí* [online]. 2019 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/71-trivium/1432-co-je-netolismus>.

DAŇHELKA, Tomáš. Vnímání kyberkriminality mezi dětmi: výzkumná zpráva. *Kraje pro bezpečný internet* [online]. Jihlava, 2018 [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: https://www.kpbi.cz//prilohy/157_vyzkum_final.pdf.

Happy slapping. *E-Bezpečí* [online]. 2008 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/87-71>.

Informační společnost v číslech. *Český statistický úřad* [online]. 2019 [cit. 2019-12-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/90577061/06100419b.pdf/4eddfdbe-8572-455b-9a68-a9f94ebc22ae?version=1.0>.

KOPECKÝ, Kamil. Co je syndrom FoMO. *E-Bezpečí* [online]. 2017b. [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/1229-co-je-syndrom-fomo>.

KOPECKÝ, Kamil. Fake news - úvod do problematiky. *E-Bezpečí* [online]. 2017a. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1264>.

KOPECKÝ, Kamil. Jste rodiče? A jste aktivní v prostředí internetu? Možná i vy provozujete sharenting. *E-Bezpečí* [online]. 2019a. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodicum-ucitelum-zakum/1405-jste-rodice-a-jste-aktivni-v-prostredi-internetu-mozna-i-vy-provozujete-sharenting>.

KOPECKÝ, Kamil. Rizikové výzvy v online prostředí (fenomén online challenges). *E-Bezpečí* [online]. 2019b. [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/socialni-site/1618-rizikove-vyzvy-v-online-prostredi-fenomen-online-challenges>.

KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI. *České děti v kybersvětě: Jak se chovají online a co jim hrozí?* Výzkumná zpráva. [online]. 2019. 32 s. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>.

Kyberstalking. *Internetem bezpečně* [online]. [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/rizika-online-komunikace/kyberstalking/>.

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2019. 48 s. [cit. 2019-10-17]. Dostupné z:

http://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf.

Netiketa. *Bezpečně online* [online]. [cit. 2019-12-30]. Dostupné z: <https://bezpecne-online.saferinternet.cz/surfuj-bezpecne/komunikace-se-svetem/item/53-netiketa>.

Sňatky a rozvody v letech 1950-2018. *Český statistický úřad* [online]. 2019 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/snatky-a-rozvody-1950-2018>.

SULER, John. *The Psychology of Cyberspace: The Online Disinhibition Effect*. Rider University [online]. 2004. [cit. 2019-11-25]. Dostupné z: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/disinhibit.html>.

Trpíte nomofobií? Otestujte se! *E-Bezpečí* [online]. 2015 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/1059-nomofobie>.

Úmluva o právech dítěte: Hlavní principy: obecný základ pro veškerá práva dětí. *Unicef* [online]. 1989. [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/hlavni_principy.pdf.

Upozornění před filmem „Kto je další“. *CZ.NIC* [online]. 2019 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: https://blog.nic.cz/2019/12/04/upozorneni-pred-filmem-kto-je-dalsi/?fbclid=IwAR0pRQcYODmX8evJ81DrKnBYD6Q_XQp-sGwmilLa5cRKO6gGE1GK79nfJ9k.

Zákon č. 181/2014 Sb. o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů (zákon o kybernetické bezpečnosti). *Národní bezpečnostní úřad* [online]. [cit. 2019-11-22]. Dostupné z: <https://www.nbu.cz/cs/pravni-predpisy/1091-zakon-o-kyberneticke-bezpecnosti-a-o-zmene-souvisejicich-zakonu-zakon-o-kyberneticke-bezpecnosti/>.

Příloha

Příloha A: Vzor didaktického testu

1. Zaškrtněte, která odpověď nejvíce vystihuje pojem sexting.
 - a. Sledování textového, fotografického, audio či video materiálu se sexuálním podtextem.
 - b. Posílání textového, fotografického, audio či video materiálu se sexuálním podtextem.
 - c. Pronásledování a vyžadování zaslání textového, fotografického, audio či video materiálu se sexuálním podtextem.
 - d. Stahování textového, fotografického, audio či video materiálu se sexuálním podtextem.

2. Zaškrtněte, která odpověď nejvíce vystihuje pojem kyberšikana.
 - a. Agresivní, záměrné a opakované jednání s cílem poškodit oběť.
 - b. Agresivní, záměrné, opakované a dlouhodobé jednání s cílem poškodit oběť, která se nemůže přiměřeně bránit prostřednictvím informačních a komunikačních technologií.
 - c. Vytváření a posílání urážlivých nadávek prostřednictvím informačních a komunikačních technologií.
 - d. Sdílení fotek s urážlivými komentáři s cílem poškodit oběť, které se nemůže přiměřeně bránit prostřednictvím informačních a komunikačních technologií.

3. Zaškrtněte, která odpověď nejvíce vystihuje pojem kybergrooming.
 - a. Vytváření skupin/grup na internetu.
 - b. Vytváření skupin na internetu, jejichž cílem je setkat se s lidmi se stejným problémem/negativní zkušeností.
 - c. Chování, které má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a přimět ho k osobní schůzce, jejímž cílem je dítě pohlavně zneužít.
 - d. Jednání, při kterém je dítěti za pohlavní styk slíbena finanční či materiální odměna.

4. Zaškrtněte, která odpověď nejvíce vystihuje pojem kybestalking.
 - a. Dlouhodobé a opakované kontaktování či nebezpečné pronásledování pomocí informačních a komunikačních technologií.
 - b. Velmi časté sledování určité osoby na sociálních sítích.
 - c. Dlouhodobé a opakované kontaktování osoby s cílem dosažení pohlavního styku.
 - d. Kontaktování osoby z falešného profilu, po předešlém odmítnutí dalšího kontaktu.

5. Víte, co znamená pojem netolismus?
- Vyhledávání alkoholu, drog a jiných návykových látek na internetu.
 - Závislost na tzv. virtuálních drogách jako např. počítačové hry, sociální sítě, virální videa nebo online nakupování.
 - Fyzická závislost na tzv. virtuálních drogách jako např. počítačové hry, sociální sítě, virální videa nebo online nakupování.
 - Závislost na bytí v on-line prostředí např. vysněná postava ve hře.
6. Zaškrtněte, která odpověď nejvíce vystihuje pojem nomofobie.
- Strach, že něco zmeškáme, proto neustále kontrolujeme dění v prostředí sociálních sítí.
 - Strach z cizích lidí na internetu, proto si své účty zakládáme pod přezdívkami nebo falešnými jmény.
 - Strach ze závislosti na internetu, proto se snažíme internet využívat velmi málo či vůbec.
 - Strach, že z nějakého důvodu nebudeme moci používat mobilní telefon kvůli vybití baterie, vyčerpání dat apod.
7. Zaškrtněte, která odpověď nejvíce vystihuje syndrom FoMO.
- Z anglického „fear of missing out“, tedy strach, že něco zmeškáme, proto neustále kontrolujeme dění v prostředí sociálních sítí.
 - Strach, z neznámého prostředí na internetu.
 - Z anglického „fact or mystery opinion“, tedy strach z toho, že nepoznáme, jaká informace je na internetu pravdivá a jaká ne.
 - Strach, že když nebudeme on-line, nebudeme mít žádné přátele.
8. Víte, co znamená pojem „fake news“?
- Výrazně emocionálně zabarvené zprávy o kulturním životě.
 - Lživé a nepravdivé zprávy, které se šíří pomocí masmédií.
 - Pravdivé zprávy, které se šíří pomocí masmédií.
 - Nejnovější zprávy šířící se pomocí internetu.
9. Zaškrtněte, která odpověď nejvíce vystihuje pojem sharenting.
- Nadměrné sdílení fotografií a videí dětí jejich vlastními rodiči v prostředí sociálních sítí.
 - Nadměrné sdílení fotek a videí v prostředí sociálních sítí.
 - Nadměrné používání sociálních sítí rodiči.
 - Nadměrné sdílení osobních informací na sociálních sítích.

10. Zaškrtněte, která odpověď nejvíce vystihuje pojem happy slapping.
- Vtipné video sdílené na internetu, které ztrapňuje osobu na něm zaznamenanou.
 - Předem připravené, pro oběť nečekané napadení, přičemž je tento čin natočen na video a sdílen na internetu.
 - Rvačka, která je natáčena na video a sdílena na internetu.
 - Video, na kterém se autor natáčí v nevhodnou chvíli např. když sedí na toaletě.
11. Zaškrtněte, které chování nejvíce vystihuje sexting.
- Zaslání osobní fotografie, která vyjadřuje agresi jiné osobě na sociálních sítích.
 - Zaslání zprávy s hrubým textem jiné osobě na sociálních sítích.
 - Vyhledávání videí se sexuálním obsahem.
 - Zaslání osobní intimní fotografie jiné osobě na sociálních sítích.
12. Zaškrtněte, které chování nejvíce vystihuje kyberšikanu.
- Pomlouvání, urážení, zastrašování, ponižování, zesměšňování na sociálních sítích.
 - Sdílení fotek, na kterých jedinec není sám na sociálních sítích.
 - Pomlouvání, nadávání, urážení, zastrašování, ponižování a zesměšňování ve školním prostředí.
 - Opakované fyzické napadání jiné osoby s cílem ublížit.
13. Zaškrtněte, které chování nejvíce vystihuje kybegrooming.
- Dospělá osoba se snaží najít jinou dospělou osobu k pohlavnímu styku na sociálních sítích.
 - Dospělá osoba, která se snaží získat na sociálních sítích důvěru dítěte s cílem setkání a následného pohlavního zneužití.
 - Dospělá osoba, která se přidá do nějaké dětské skupiny na sociálních sítích.
 - Dospělá osoba, které sdílí své intimní fotografie na sociálních sítích.
14. Zaškrtněte, které chování nejvíce vystihuje kyberstalking.
- Zasílání zpráv se sexuálním podtextem prostřednictvím messengerů a e-mailů.
 - Komentování příspěvků nevhodnými komentáři na sociálních sítích.
 - Neustálé, obtěžující zasílání zpráv a kontaktování prostřednictvím messengerů a e-mailů.
 - Neustálé sledování, co daná oběť dělá, kam jde v reálném světě.
15. Víte, kdo je youtuber?
- Ten, kdo založil YouTube.
 - Ten, kdo denně sleduje videa na YouTube.
 - Ten, kdo vytváří a sdílí videa na YouTube.
 - Ten, kdo má účet na YouTube.

16. Víte, co jsou challenges?
- On-line výzvy nabádající uživatele internetu k různým činnostem.
 - On-line sázení.
 - On-line uzavírání sázek mezi uživateli internetu.
 - Výzva k souboji v on-line hře.
17. Víte, jakou sociální síť využívají nejvíce děti do 11 let?
- Facebook
 - TikTok
 - Snapchat
 - Instagram
18. Některé sociální sítě (např. Facebook, Instagram, TikTok) mají věkovou hranici, od které si na ni uživatelé mohou založit účet. Kolik je to let?
- 12 let
 - 13 let
 - 14 let
 - 15 let
19. Zaškrtněte, které dva názvy webových domén jsou správné, kde najdete informace o bezpečném používání internetu.
- www.e-bezpeci.cz; www.bezpecne-online.saferinternet.cz
 - www.e-bezpecnost.cz; www.bezpecneonline.cz
 - www.e-bezpeci.cz; www.safariinternet.cz
 - www.internet-bezpeci.cz; www.saferinternet.cz
20. Víte, co znamená pojem netiketa?
- Nepsaná pravidla slušného chování na internetu.
 - Uzákoněná pravidla slušného chování na internetu.
 - Nevhodné chování na internetu.
 - Chování, které je na internetu zakázáno.
21. Kolik procent dětí ve věku od 7 do 17 let využívá sociální sítě?
- 0 – 25 %
 - 25 – 50 %
 - 50 – 75 %
 - 75 – 100 %
22. Zaškrtněte, která odpověď nejvíce vystihuje pojem killfie.
- Pořizování selfie s mrtvými zvířaty nebo osobami.
 - Pořizování selfie v nebezpečných situacích.
 - Pořizování selfie před naplánovanou sebevraždou.
 - Pořizování selfie s nebezpečnými osobami.

23. Když dítě bude zasílat jiné osobě zprávy se sexuálním podtextem na sociálních sítích bude to:
- Pornografie
 - Sexting
 - Kyber-sex-stalking
 - Fomosing
24. Pokud bude jedinec opakovaně dostávat výhružné zprávy na sociálních sítích bude to:
- Kyberšikana
 - Sexting
 - Šikana
 - Sharenting
25. Pokud bude někdo pořizovat a sdílet video s předem připraveným fyzickým útokem na sociálních sítích za účelem pobavení, bude to:
- Happy slapping
 - Sexting
 - Kyberstalking
 - Kybergrooming
26. Pokud si bude někdo psát s osobou, kterou osobně nezná, a ta ho bude zvát na osobní schůzku, může se jednat o:
- Kyberšikana
 - Sexting
 - Kyberstalking
 - Kybergrooming
27. Pokud bude někdo monitorovat náš počítač nebo mobilní telefon pomocí speciálních programů, díky kterým zjistí, s kým si píšeme a kde se nacházíme, bude se jednat o:
- Kyberšikana
 - Sexting
 - Kyberstalking
 - Kybergrooming